

KERKENBELEIDSPLAN GEMEENTE WETTEREN

parochiekerken van het dekenaat Wetteren
gemeente Wetteren
2025

INHOUD

I INLEIDING

- 1 Inleiding
- 2 Overzicht kerkgebouwen
- 3 Traject
- 4 Opbouw

II SITUERING KERKGEBOUWEN

III INVENTARISATIE KERKGEBOUWEN

- 1 Sint-Gertrudiskerk – centrum
 - 1.1 Inventarisatiefiche
 - 1.2 Beschrijving
 - 1.2.1 Cultuurhistorische waarde
 - 1.2.2 Architecturale mogelijkheden
 - 1.2.3 Bouwfysische toestand
 - 1.3 Situering in de ruimere omgeving
 - 1.3.1 Juridisch
 - 1.3.2 Ruimtelijk
 - 1.4 Huidig gebruik

2 Sint Martinus – Massemen

2.1 Inventarisatiefiche

2.2 Beschrijving

2.2.1 Cultuurhistorische waarde

2.2.2 Architecturale mogelijkheden

2.2.3 Bouwfysische toestand

2.3 Situering in de ruimere omgeving

1.3.1 Juridisch

1.3.2 Ruimtelijk

2.4 Huidig gebruik

3 Sint-Annakerk – Ten Ede

3.1 Inventarisatiefiche

3.2 Beschrijving

3.2.1 Cultuurhistorische waarde

3.2.2 Architecturale mogelijkheden

3.2.3 Bouwfysische toestand

3.3 Situering in de ruimere omgeving

3.3.1 Juridisch

3.3.2 Ruimtelijk

3.4 Huidig gebruik

IV TOEKOMSTVISIE EN PLAN VAN AANPAK

1 Toekomstvisie

2 Plan van aanpak

2.1 Sturgroep

2.2 Instandhouding

2.3 Herbestemming

2.4 Timing

3 Besluit

V BRONNEN

I INLEIDING

1 INLEIDING

Het eerste kerkenbeleidsplan voor de parochiekerken in de gemeente Wetteren werd in 2017 opgesteld door bureau Omgeving. Dit kerkenbeleidsplan is een herziening daarvan en herneemt waar nodig de oorspronkelijke tekst.

Het Eredienstendecreet (nieuw artikel 33/2) verplicht vanaf 2025 iedere gemeente om over een actueel en officieel goedgekeurd kerkenbeleidsplan te beschikken in de eerste maanden van de nieuwe gemeentelijke bestuursperiode. Dat plan zal de basis vormen voor de meerjarenplannen van de kerkfabrieken (met daarin opgenomen de investeringsbehoeften) en de meerjarenplannen 2026-2031 van de gemeenten zelf. Iedere gemeente moet dus in de eerste jaarhelft van 2025 een kerkenbeleidsplan opmaken of een bestaand plan expliciet herbevestigen of bijsturen.

Enkel met een actueel kerkenbeleidsplan kan er aanspraak gemaakt worden op subsidies van het agentschap Binnenlands Bestuur voor niet-beschermde kerken en van het agentschap Onroerend Erfgoed voor beschermde kerken. Om in aanmerking te komen voor een verhoogde erfgoedpremie van 60% moet een rooms-katholiek eredienstgebouw beschermd als monument in het actuele kerkenbeleidsplan aangeduid zijn voor een ruimer gebruik dan louter de eredienst. Dit kan gaan om valorisatie, medegebruik, nevenbestemming of herbestemming. Wordt het eredienstgebouw uitsluitend gebruikt voor de eredienst? Dan geldt het basispremiepercentage van 40%.

Een kerkenbeleidsplan is 'een schriftelijk document dat eerst door het representatief orgaan van de betrokken eredienst en vervolgens door de gemeente- of de provincieraad wordt goedgekeurd en dat een lokaal gedragen langetermijnvisie biedt voor alle gebouwen die bestemd zijn voor een eredienst op het grondgebied van de gemeente of provincie'.

De langetermijnvisie moet minimaal volgende basisgegevens bevatten:

- een beschrijving van de betrokken gebouwen bestemd voor de eredienst, met onder meer
 - hun cultuurhistorische waarde
 - hun situering in de ruimtelijke omgeving
 - hun bouwfysische toestand
 - hun actueel gebruik en hun actuele functie
- een onderbouwde visie op het toekomstig gebruik en de toekomstige functie van de betrokken gebouwen

- een plan van aanpak hoe de toekomstige invulling met nevenfuncties of herbestemming ervan zal worden onderzocht.

2 OVERZICHT KERKGEBOUWEN

Dit kerkenbeleidsplan omvat volgende gebouwen voor de rooms-katholieke eredienst op het grondgebied van de gemeente Wetteren:

1. Sint-Anna, Ten Ede
2. Sint-Martinus, Massemen
3. Sint-Gertrudis, Wetteren.

Naast de drie bestaande kerkgebouwen die nog dienstig zijn voor erediensten; zijn er nog vijf andere kerkgebouwen op het grondgebied van Wetteren die onttrokken zijn aan de eredienst. Ze worden bijgevolg niet mee opgenomen in dit kerkenbeleidsplan:

1. Onze-Lieve-Vrouw-ten-hemel-opgenomen, Overschelde (eigendom van 'Boeren op een kruispunt')
2. Christus Koningkerk, Wetteren (gebruikt als ontmoetingscentrum)
3. Heilig Hartkerk, Kwatrecht (gebruikt als brouwerij)
4. Sint-Theresia, Overbeke (gebruikt als ontmoetingscentrum)
5. Sint-Martinus, Westrem (gebruikt als multifunctionele ruimte)

3 TRAJECT

De afgelopen jaren heeft de gemeente Wetteren gewerkt aan het realiseren van de visie uit het kerkenbeleidsplan uit 2017. In dat plan werd aangegeven dat er voor twee kerken een herbestemming gezocht diende te worden. De Sint-Theresiakerk in Overbeke is inmiddels onttrokken aan de eredienst en ik gebruik genomen als sociaal ontmoetingscentrum. De Sint-Martinuskerk in Westrem is eveneens onttrokken aan de eredienst en doet nu dienst als 'Martinus art house'.

De gemeente Weteren en het centraal kerkbestuur wilden voor de overgebleven drie parochiekerken graag het vorige kerkenbeleidsplan actualiseren. De nadruk komt in de komende periode voornamelijk te liggen op onderhoud, restauratie en het zoeken naar een balans tussen gebruik voor de eredienst en het aanbieden van de gebouwen voor nevenactiviteiten.

De IOED Schelde-Durme werd ingeschakeld om de actualisatie van het kerkenbeleidsplan te ondersteunen. In een eerste fase werd bekeken hoe actueel de beschrijving en situering van de kerkgebouwen nog was. Hiervoor werden terreinbezoeken georganiseerd en werd er relevante informatie opgevraagd bij het centraal kerkbestuur, de gemeente en de voorzitters van de kerkfabrieken. Ook werd er een stuurgroep samengesteld. In een tweede fase werd de toekomstvisie verder vormgegeven. Het parochiaal plan vormde daar de basis voor.

De stuurgroep bestaat uit:

- vertegenwoordiging college van burgemeester en schepenen
- ambtenaar gemeentebestuur
- deken
- vertegenwoordiging centraal kerkbestuur
- IOED Schelde-Durme

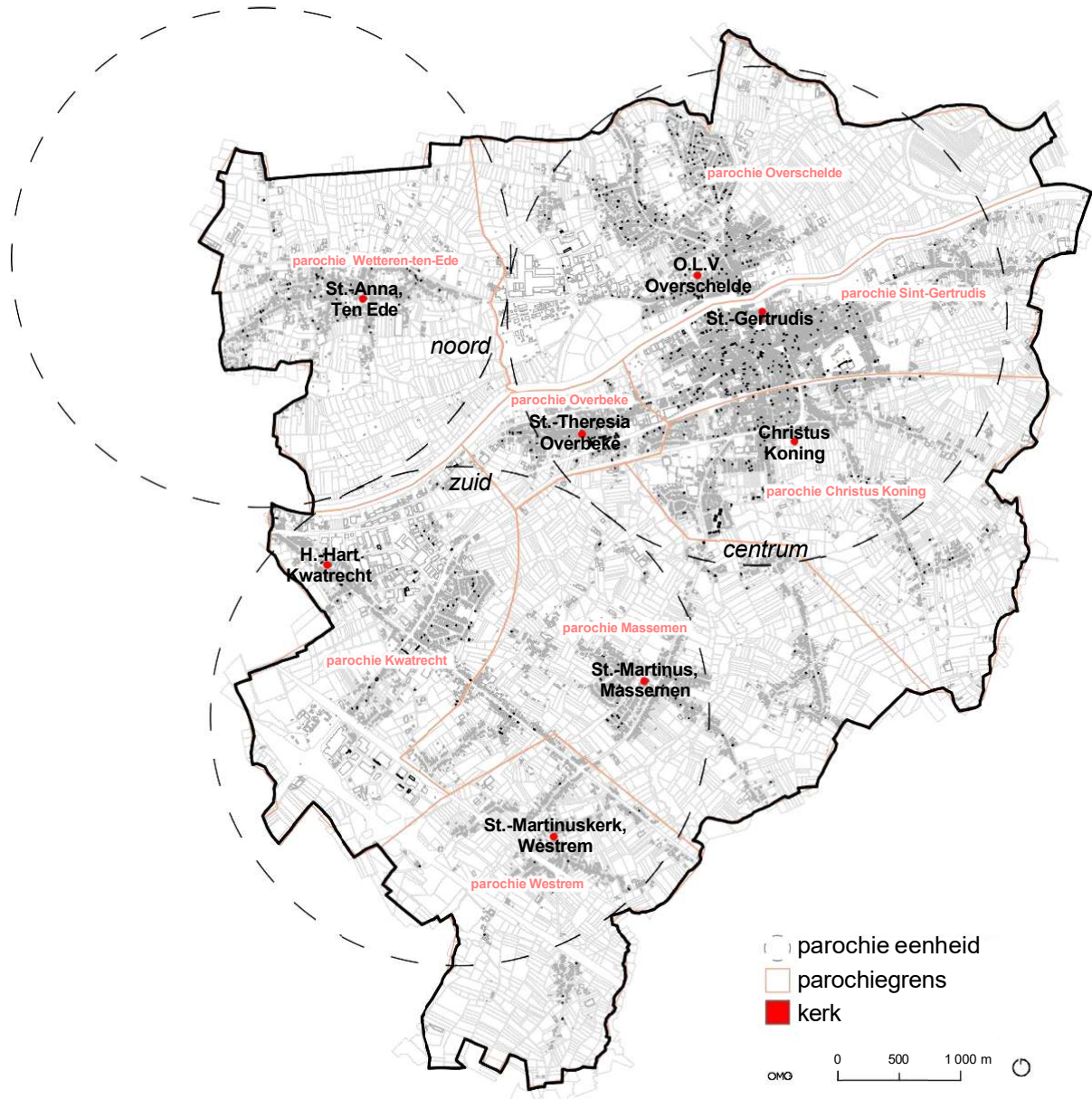
Er werden verschillende overlegmomenten georganiseerd:

- een startvergadering om het plan van aanpak voor het kerkenbeleidsplan te bespreken.
- een toelichting voor de stuurgroep van Weteren naar aanleiding van de oplevering van de resultaten van fase 1 en het bespreken van de toekomstvisie.

4 OPBOUW

In deel II worden alle kerken in Weteren ruimtelijk gesitueerd. Vervolgens wordt elke parochiekerk afzonderlijk besproken in deel III. Per kerk is er een inventarisatiefiche, een architecturale en bouwtechnische beschrijving, situering in de ruimere omgeving en een beschrijving van huidige functie(s). In dit laatste onderdeel worden aanbevelingen geschreven voor het toekomstig gebruik van de kerk en/of welke actoren al dan niet interesse hebben om de kerk te herbestemmen. Het laatste deel (Deel IV) bevat de toekomstvisie en het plan van aanpak voor elke kerk.

II SITUERING KERKGEBOUWEN

1 LOKALISATIE

In de gemeente Wetteren lagen oorspronkelijk acht parochiekerken:

1. Sint-Gertrudis, Wetteren
2. Onze-Lieve-Vrouw ten hemel opgenomen, Overschelde
3. Christus Koning, Wetteren
4. Sint-Theresia, Overbeke.
5. Sint-Martinus, Westrem
6. Heilig-Hart, Kwatrecht
7. Sint-Martinus, Massemen.
8. Sint-Anna, Ten Ede

Heden zijn de kerk in Overschelde (nr. 2), de kerk Christus Koning (nr. 3), de Sint-Theresia in Overbeke (4), de Sint-Martinus in Westrem (5) en de Heilig-Hartkerk in Kwatrecht (nr. 6), onttrokken aan de eredienst. Hierdoor worden ze niet meer verder besproken in het kerkenbeleidsplan. De overige kerken worden in het volgende deel in detail besproken.

III INVENTARISATIE KERKGEBOUWEN

1 SINT-GERTRUDISKERK - CENTRUM

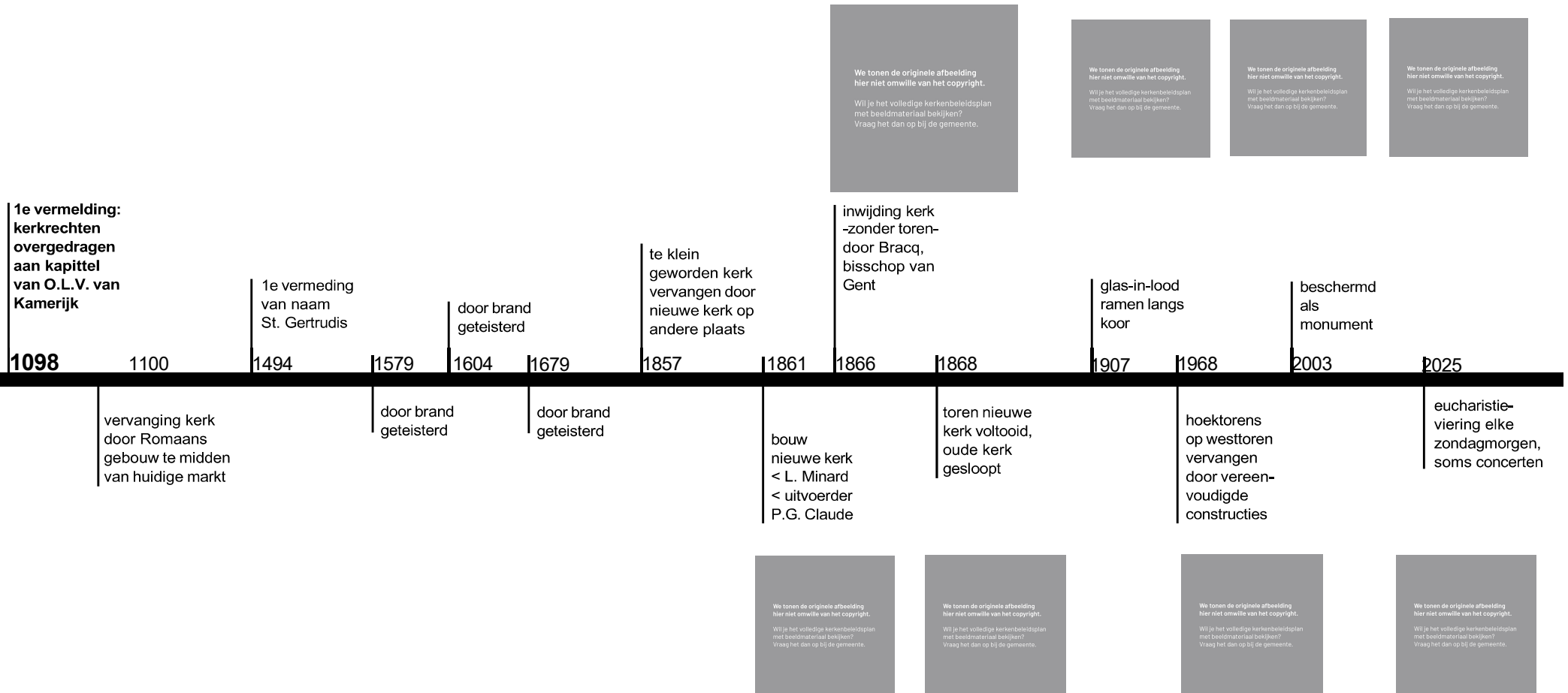
1.1 INVENTARISATIEFICHE

NAAM KERK	SINT-GERTRUDISKERK
ligging	Markt zn
(deel)gemeente, provincie	Wetteren, Oost-Vlaanderen
kerkelijke structuur	bisdom Gent, dekenaat Wetteren
huidige eigenaar	kerkfabriek Sint-Gertrudis
bestemming	- woongebied volgens gewestplan - zone voor openbaar nut volgens GRUP Marktdreef (2007)
beschermingen	beschermd als monument (2003)
datering	1861
stijl	Rundbogenstil
architect	Louis Minard
materiaal	baksteen
oppervlakte	1.790 m ²
huidige functie	eredienst en valorisatie
toekomstvisie	eredienst en valorisatie

Figuur 1 Sint-Gertrudis exterieur en interieur
bron OMGEVING, 02/10/2015

Figuur 2 tijdslijn

1.2 BESCHRIJVING

1.2.1 CULTUURHISTORISCHE WAARDE

HISTORIEK

De kerk centraal op de markt dateerde van de 12e-13e eeuw. De kabinetskaart van de Ferraris toont aan dat de kerk in de 18e eeuw omringd werd door een kerkhof. De oorspronkelijke kerk werd afgebroken nadat er een nieuw imposant eclectische kerkgebouw volgens de plannen van Louis Minard werd opgetrokken tussen 1861-1866. Het was pastoor deken Beuckel die, samen met burgemeester Vilain XIV besliste een nieuwe kerk te bouwen. Mgr. Bracq legde de eerste steen op 2 oktober 1861. Op 24 september 1866 zegende Mgr. Bracq de kerk in zonder toren. De 65-meter hoge toren kwam er pas in 1867. Minard omschreef de kerk als de vinger die naar God wijst. De 'nieuwe' kerk staat niet meer centraal op de markt, maar aan de noordzijde van het plein, tegenover het gemeentehuis. Het kerkgebouw werd in 1969 gerestaureerd door A. Bressers. In 2003 werd de kerk beschermd als monument. Vandaag is de parochiekerk nog in gebruik voor de rooms-katholieke eredienst en worden af en toe concerten georganiseerd.

ALGEMENE BESCHRIJVING

De kerk werd gebouwd in eclectische stijl. De hoofdmaterialen zijn rode baksteen, met witte natuurstenen omlijsting. Het is een driebeukige, transeptloze basiliek met een ingebouwde geveltoren in rundbogendstil, een variant van de neoromaanse stijl met invloeden uit de byzantijnse bouwkunst.

De kerk is beschermd als monument omwille van haar artistieke, (bouw)historische en sociaal-culturele waarde.

De kerk uit 1861-66 is een schoolvoorbeeld en representatief voorbeeld van de 'Rundbogenstil' naar ontwerp van Louis Minard. De volledige kerk, bouw en inrichting, werd bekostigd door schenkingen van parochianen. De kerk is een typisch en representatief

Figuur 3 historische evolutie

1	2	1. de Ferrariskaart (1777)
3	4	2. Popp kaart (1842-1879)
		3. orthofoto (1988-1991)
		4. orthofoto 2012

voorbeeld van gevelarchitectuur met rijk uitgewerkte façade en eerste travee en met functionele, weinig extern gedecoreerde achterbouw. Het interieur toont net als het exterieur de kracht van de 'Rundbogenstil', met zijn ronde scheidingsbogen, ronde kruisribgewelven, rondbogige ramen en nissen.

De Sint-Gertrudiskerk is voorzien van een reeks fraaie glasramen. Ze werden aangebracht tussen 1907 en Wereldoorlog II, waardoor een mooie stijlevolutie zichtbaar is. Links en rechts van het koor werden in 1907 neogotische glas-in-loodramen geplaatst, een gift van de familie Libbrecht en vervaardigd door J. Casier (Gent). Twee glasramen in het koor boven het koorgestoelte werden geschonken door de familie Schollaert in 1910, zij sierden de bovenste delen van de ramen want onderaan waren de ramen verborgen achter een roodfluwelen gordijn zodat bepaalde families van daar de mis konden horen, de onderste delen werden pas gedicht na de tweede wereldoorlog. In 1911 werden nog twee ramen geschonken: een raam in een zijkapel door de Z.E.H. Deken Noterman en een raam voor de kapel van St.-Jozef door de familie Matthijs. Alle ramen bevatten voorstellingen van heiligen, profeten, oud testamentische figurentaferelen uit de Bijbel, ook deze die in de jaren 1940 mogelijk naar gewijzigd ontwerp van H. Coppejans werden geplaatst.

De sacristie behield haar mooie wit-zwart marmeren vloer evenals de blankhouten wandkasten.

WAARDEVOL INTERIEUR

Het roerend interieur is representatief voor de vormentaal van de 19e eeuw, de 'rundbogenstil'. In samenwerking met de erfgoedcel Dijk92 is er in 2018 een volledige inventaris opgesteld van de roerende goederen in de kerk. Wat volgt is slechts een selectie van belangrijke items uit het interieur:

- Het HOOGALTAAR, afgewerkt in 1877 door het atelier F. Dumon (Brugge) is een imposant, rijkelijk gedecoreerd retabel in felle kleuren, bestaande uit verschillende registers. De altaartafel rust op hardstenen kolommen. Boven de altaartafel flankeren twee knielende engelen een vierlob. Het volgende register toont de Zending der apostelen, Het Laatste Avondmaal en de Aanbidding der wijzen. Hierboven prijkt de verschijning van het hart van Jezus aan de Heilige Margaretha Maria Alacoque. Het tafereel is omgeven door onder andere Heilige Ignatius van Loyola, Heilige Bernardus van Clairvaux en Clara. Het geheel wordt bekroond met een calvarie.

Figuur 4 Sint-Gertrudiskerk
bron ODIS, 2014 en IOED Schelde-Durme, 27/03/2025

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

- Neogotische KOORGESTOELTE uit blank hout, gedecoreerd met briefpanelen, florale motieven, leeuwen en musicerende engelen, is geplaatst in 1880 door F. Dumon en sluit stilistisch aan bij het koorgestoelte. Nissen werden gevuld met engelen. Het schrijnwerk behield zijn oorspronkelijk hang- en sluitwerk.
- Neogotische ZIJALTAREN werden geplaatst in 1872. Het kleurrijk gedecoreerd rechterzijaltaar is gewijd aan de Heilige Gertrudis, met tabernakel en torenlampion en vier heiligenbeelden. Heilig Gertrudisbeeld naar ontwerp van Matthias Zens (Gent) werd later toegevoegd en heeft eenzelfde opbouw en decoratie bij het linkse Onze-Lieve-Vrouwaltaar, waarvan het Onze-Lieve-Vrouwebeeld dateert van 1870 en afkomstig is uit het atelier van de Antwerpse beeldhouwer Jozef Geens. De verschillende zijkapellen bevatten allen een eigen altaar. In 1913 wordt de plaatsing van twee zijaltaren goedgekeurd.
- COMMUNIEBANK in witte steen is geplaatst in 1869, de panelen zijn gedecoreerd met afbeeldingen en symbolen uit de Bijbel.
- 17e-eeuwse CRUCIFIX in linkerkapel.
- Het DOKSAAL werd opgetrokken uit blauwe en witte steen in neogotische stijl. Onder het doksaal flankeren twee 19e-eeuwse beelden van de Heilige Eligius en Heilige Johannes de hoofdtoegang tot de kerk. Ook hier bleef het authentieke schrijnwerk aanwezig. Doksaal en toren kunnen beklommen worden met een hardstenen wenteltrap.
- Anno 1895 wordt het ORGEL van Pierre Schyven geplaatst; de orgelkast werd in 1901 toegevoegd. Het sobere instrument beslaat beide wanden van de toren, tussen lichtopening en muren van het schip. Zo komt de opengewerkte toren maximaal tot zijn recht. Het muziekinstrument werd door de firma Loncke (Esen) gemoderniseerd.

Een aantal objecten werden gerecupereerd uit de oude kerk en vormen daardoor een belangrijke band met het verleden. Dit zijn ondermeer.

- 18e-eeuwse eiken PREEKSTOEL, rijk gedecoreerd met florale en plantaardige motieven, de vier kerkvaders, emblemen der apostelen, putti. Drie figuren, Sint-Gertrudis, haar zuster de Heilige Begga en een engel, ondersteunen de kuip, twee engelen dragen de klankkast.
- Vier neogotische BIECHTSTOELEN, van het atelier van F. Dumon uit 1882 zijn opgesteld in de zijkapellen waardoor ze slechts van één zijde gebruikt kunnen worden, ze zijn rijk gedecoreerd met plantmotieven, architecturale elementen, heiligenbeelden en Christusmonogrammen.
- In de zijkapellen zijn er twee blankhouten NAAMHOUDERS met de opeenvolgende

namen van pastoors en onderpastoors. Eén van beide is rijk gedecoreerd door de suggestie van een baldakijn met draperieën en een serafijntje. Boven het uitgewerkte namenbord hangt een wapenschild met allegorische objecten.

- twee 18e-eeuwse OPBERGKASTEN waarvan één van beide spaarzaam gedecoreerd is met rocaille-elementen.
- In het koor staan vier 19e-eeuwse stoelen opgesteld (mahoniehout?) met fluwelen bespanning.
- De witmarmere DOOPVONT uit de oude kerk doet momenteel dienst als wijwatervat achteraan in de kerk.
- Schilderijen
 - De miraculeuze mis van de Heilige Gregorius, geschilderd op paneel, eind 15e eeuw, voorheen toegeschreven aan Hugo Van der Goes, geschonken door burggraaf H. Vilain XIII bij zijn huwelijk in 1841
 - De onthoofde Johannes de Doper (Vlaamse School), 17e eeuw
 - De verschijning van Jezus aan de apostelen door G.B. Paggi (Genoa), eind 16e-begin 17e eeuw
 - Visioen van de Heilige Gertrudis van Nijvel, eerste helft 17e eeuw
 - Tenhemelopneming van Maria door Bertolotti (Genoa), gedateerd 1686 of 1684
 - Heilige Carolus Borromeüs geeft de communie aan een pestlijder, 17e eeuw
 - Kopie naar Van Dyck's kruisiging, 18e eeuw
 - Heilige Familie, 18e eeuw
 - Gertrudis van Nijvel, 18e eeuw(?)
- Beeldhouwwerk
 - Christusbeeld uit de 17e eeuw(?)
 - Gepolychromeerd houten beelden Heilige Sebastiaan uit de 17e eeuw, Heilige Jozef met kindje Jezus uit de 18e eeuw, Sint Anna en Maria (18e eeuw), Heilige Carolus Borromeüs uit de 18e of 19e eeuw

Bijkomend zijn volgende kunstwerken nog van belang in de kerk:

- Schilderwerk
 - Bewening van 1859 door Jozef Pauwels (Sleidinge), geschonken in 1866
 - "Maria van Lourdes", 19e eeuw
 - De Vlucht naar Egypte van Fanny Geefs-Corr, gedateerd 1869
 - Heilige Barbara door Karel Ooms van 1868
 - Enkele rouwborden (obiits)

- Beeldhouwwerk
 - Twaalf beelden van de apostelen op identieke sokkels met naam, onder baldakijn op de pijlers van het schip
 - Heilige Bartholomeus, tweede helft 19e eeuw
 - Kruisweg met neogotische gepolychromeerde reliëfs van de hand van Aloïs De Beule geplaatst in 1908, onder elke statie hangt de naam van de parochiaan die de specifieke statie betaald heeft.

Bijkomende informatie over de cultuurhistorische waarde is terug te vinden op de website van het agentschap onroerend erfgoed:
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/84991>.

Aan de zuidoostkant werd een groot gepolychromeerd schrijn voor de reuzen van Wetteren gemaakt. Dit schrijn – genaamd ‘Paviljoen van leven en dood’ – werd ontworpen door kunstenaar Wim Finck en officieel ingehuldigd op 15 oktober 2023. Bij het vervaardigen kreeg Wim Finck hulp van de leerlingen van het Scheppersinstituut.

Na de ontwijding van de Christus Koningkerk in Wetteren kreeg de poppencollectie van Firmin De Waele een mooie plek in de Sint-Gertrudiskerk. De poppencollectie geeft een uniek beeld van de traditionele klederdracht in kloosters doorheen Vlaanderen.

orgel (OMGEVING, 15/05/2017)

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

We tonen de originele afbeelding hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

paviljoen van leven en dood (30/01/2025)

poppencollectie (30/01/2025)

zijaltaar Onze-Lieve-Vrouw

hoofdaltaar

hoofdaltaar

zijaltaar Heilige Gertrudis

gepolychromeerd houten beeld heilige Jozef met kind

communiebanc

1.2.2 ARCHITECTURALE MOGELIJKHEDEN

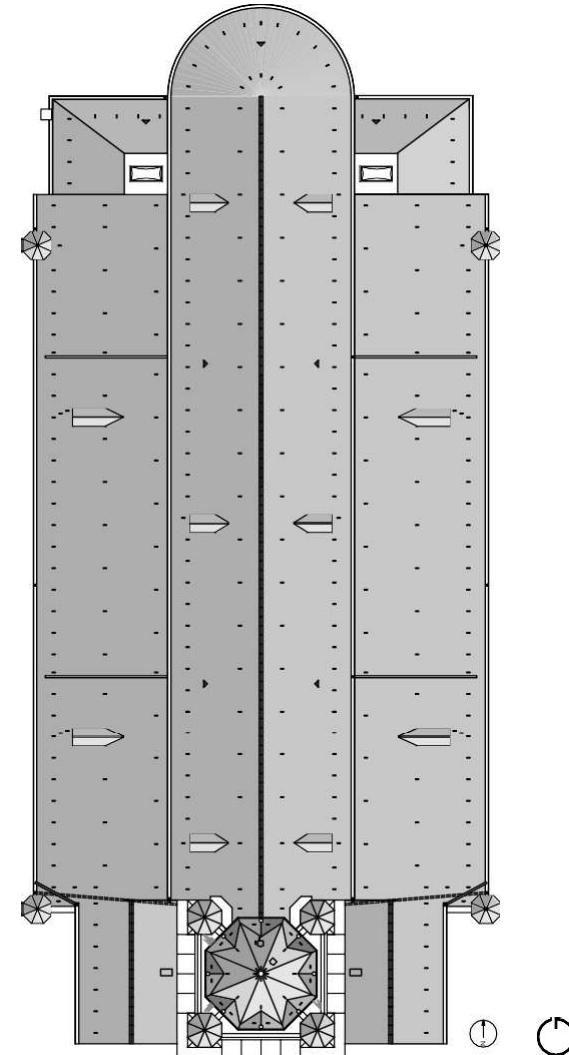
EXTERIEUR

De basilicale kerk heeft een lengte van acht traveeën, uitlopend op een ronde absis waarin het koor zich situeert. De vierkante westtoren - van één travee breed en diep - is de module voor de kerk. Boven het dak versmalt de toren door het gebruik van hoektorens tot een achthoekige toren met smalle galmgaten. De hoofd- en zijbeuken springen na de eerste travee beperkt naar buiten, wat opnieuw door kleine hoektorens geaccentueerd wordt. De kerk bevat een sacristie aan de westzijde en een zijkapel aan de oostkant. De sacristie behield zijn mooie wit-zwart marmeren vloer evenals de blankhouten wandkasten en een wasbak circa 1900. Onder de sacristie, zijkapel en koor zijn er extra ruimten. Hiervan ontbreekt een grondplan.

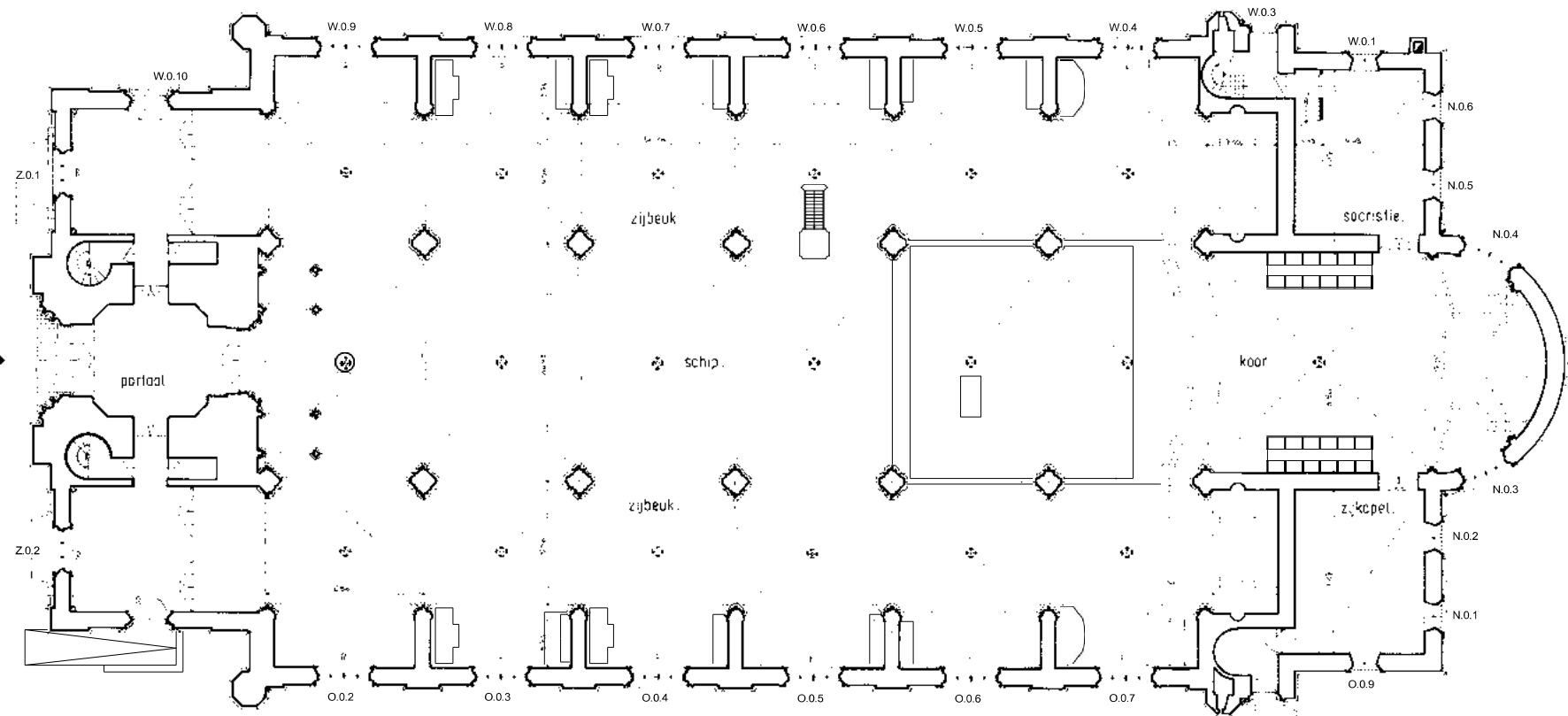
Een met leien belegd zadeldak overspant de hoofdbeuk en een lessenaarsdak de zijbeuk. Enkel ter hoogte van de eerste travee (façade) is het lessenaarsdak vervangen door een zadeldak. De hoektorens op de westtoren hadden oorspronkelijk identieke daken als het torendak maar werden in 1968 door de huidige vereenvoudigde constructies vervangen. De bakstenen kerk wordt geaccentueerd met een plint, raamomlijstingen en monelen in hardsteen en zandstenen hoek- en raamblokken. Rondboogfriezen en muizentandfriezen accentueren de gevel net onder de dakrand en de balustrade van de toren. De muurankers zijn rijk uitgewerkt en dateren de kerk 1863.

Figuur 7 dakenplan (positie dakluiken en ladderhaken nieuwe toestand)

bron architectenbureau BRESSERS bvba 2012

Figuur 8 grondplan
bron architectenbureau BRESSERS bvba 2012

G

INTERIEUR

Het **interieur** heeft een neo-romaanse stijl met ronde scheidingsbogen, ronde kruisribgewelven, ramen en nissen. Het grondplan toont twaalf zijkapellen, overwelfd met kleine tongewelven. De gepleisterde kolommen rusten op geprofileerde hardstenen plinten. Fijne schalken overspannen de volledige hoogte van de beuken en lopen bijna ongemerkt via een kapiteeltje uit in de kruisribgewelven. De ronde kruisribgewelven worden boven het koor ingeruild voor stergewelven (twee traveeën). Het triforium, niet meer dan een balustrade, is eveneens gedecoreerd met rondbogen. De triomfboog tussen schip en toren wordt geaccentueerd door een geschilderde banderol met het opschrift “Haec est domus domini firmiter aedificata”. Elke versiering van ramen en deuren gebeurt steeds door geprofileerd pleisterwerk met een rondboogvorm. De torenromp is volledig hol. Opvallend aan de kerk is de hoge ruimte en het terugdringen van de architectuur met ramen en bogen tot een absoluut minimum. Een oculus en een rondboogvenster verlichten het doksaal. In vloeren en gewelven van de toren zijn ronde openingen uitgespaard, afgedekt met een houten luik.

De kerk heeft een oppervlakte van 1790 m² en heeft ongeveer 600 zitplaatsen.

Figuur 9 interieur
bron OMGEVING,02/10/2015

TOEGANKELIJKHEID EN CIRCULATIE

Publieke toegangen

De hoofdingang van de kerk bevindt zich aan de zuidzijde. Via de grote inkomhal komt men in het voorportaal waar de kerk kan betreden worden via de grote poort of via sassen links en rechts hiervan. Aan de zijkanten van de kerk zijn extra toegangen voorzien, waarvan de oostelijke deur makkelijk te bereiken is via een ramp.

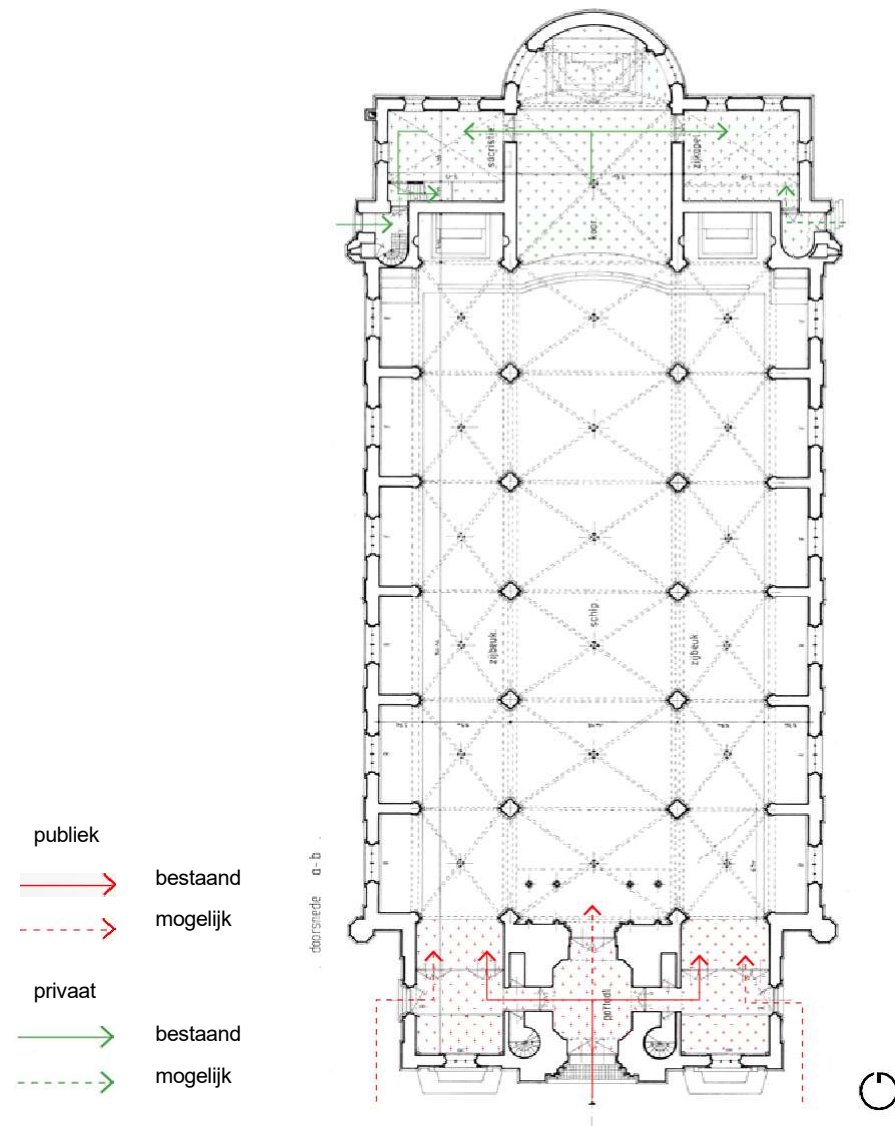
De kerk is goed toegankelijk voor **rolstoelgebruikers**. Zowel aan de hoofdingang als de zijingang zijn al dan niet tijdelijke rampen aangelegd. Ook binnen zijn kleine hellingen voorzien waar nodig, zodat iedereen zich vrij rond kan bewegen. De zijkapellen hebben een opstap, wat de toegankelijkheid beperkt.

Private toegangen

Achteraan in de kerk zijn twee buitendeuren voorzien, één tot de zijkapel aan de oostzijde en één tot de sacristie en benedenverdieping aan de westzijde. De deur aan de noordwestkant geeft toegang tot het niveau -1 via een wenteltrap. Via een extra deur kom je in de sacristie erboven. De sacristie en zijkapel kunnen ook bereikt worden van binnenuit via het koor. Het koor heeft ook twee schijndeuren ter hoogte van de zijaltaren.

Figuur 10 interne circulatie

bron OMGEVING,15/05/2017

Figuur 11 publieke toegangen
bron IOED Schelde-Durme, 11/02/2025

hoofdingang

toegang tot sacristie en kelder

toegang zijkapel

toegang tot sacristie en kelder

oostelijke zij-ingang

toegang tot het koor

toegang tot sacristie en kelder

Figuur 12 private toegangen
bron IOED Schelde-Durme, 11/02/2025

INSTALLATIES EN VOORZIENINGEN

Elektriciteit

De elektriciteitsinstallatie is in 2018 vernieuwd en voldoet aan hedendaagse normen.

Verwarming

De kerk wordt verwarmd met warme lucht die door roosters -gelokaliseerd in de zijbeuken-geblazen wordt. De stookruimte bevindt zich onder de sacristie. Het inspectierapport van monumentenwacht in 2012 vermeldt de vervanging van de verwarmingsinstallatie naar een gasbrander. In 2023 is de motor van de verwarming in de doopkapel vervangen.

Geluid- en lichtinstallatie

Achter elke steunpilaar in de zijbeuken zijn geluidboxen terug te vinden. Er werden ook nog twee extra geluidboxen bijgeplaatst in het schip. De verlichting bestaat volledig uit led-lampen, zodat het verbruik laag is. De kerk is van nature ook zeer lichtrijk. Oude electriciteitskabels die geen functie meer hebben worden geleidelijk aan verwijderd.

Sanitair

De kerk heeft een mannentoilet in de sacristie. Op de benedenverdieping is er een wc voor vrouwen.

Keukenvoorzieningen

Er zijn geen keukenvoorzieningen aanwezig.

Brand- en inbraakbeveiliging

Eind 2023 is een nieuwe brand- en inbraakbeveiliging geïnstalleerd.

Bliksembeveiliging

De bliksembeveiliging wordt jaarlijks geïnspecteerd.

GSM-operatoren

In het verleden was er een gsm-operator, maar deze is weggehaald.

brandinstallatie

inbraakinstallatie

roosters

geluidsinstallatie

BIODIVERSITEIT

Figuur 14 biodiversiteit

Vleermuizen

Op 3 december 2019 werd door een medewerker van het Regionaal Landschap Schelde-Durme er een vleermuisinventarisatie uitgevoerd op de zolders van de Sint-Gertrudiskerk. Tijdens de inventarisatie werden redelijk veel keutels teruggevonden van verschillende soorten. DNA-onderzoek wees uit dat het ging om de gewone grootvleermuis, dwergvleermuizen en laatvliegers.

In 2020 is er aan de achterzijde van de vierpasopeningen in de luiken van de dakkapellen een latje geplaatst dat zorgt dat dat vleermuizen toegang hebben tot de zolder, maar duiven niet.

Vleermuizen eten veel insecten, en dus ook insecten die hout aantasten. Ze veroorzaken geen schade, zolang ze enkel toegang tot het dak hebben. De aanwezigheid van vleermuizen is dus een positief gegeven voor een kerkzolder. Bij toekomstige restauratiewerken zijn er mogelijkheden om de kerk vleermuisvriendelijker in te richten. Omdat vleermuizen een beschermde soort zijn, dient er bij werkzaamheden altijd een afwijking op het soortenbesluit bij het Agentschap Natuur en Bos aangevraagd te worden.

De kerk heeft het plakkaat van een vleermuisvriendelijke kerk.

Slechtvalk

Op initiatief van Natuurpunt Scheldeland is er een nestkast voor slechtvalken in de toren geplaatst. Het eerste koppel broedde er in 2014. De slechtvalken zijn ook via een webcam te volgen.

De slechtvalk zorgt er enerzijds voor dat de populatie duiven in toom wordt gehouden. Duiven zorgen voor veel overlast op het kerkgebouw. Anderzijds laten de slechtvalken regelmatig karkassen achter op het dak van de kerk. Omdat dit voor verstoppingen in de dakgoten kan zorgen is het noodzakelijk om deze regelmatig te laten reinigen.

nestkast slechtvalk (© Monumentenwacht)

luik van dakkapel met invliegopening (© RLSD)

plakkaat vleermuisvriendelijk object

MOGELIJKHEDEN

Indeling interieur in nevenruimten

Gezien de kerk de hoofdkerk is van Wetteren en vooral gebruikt wordt voor erediensten, is de opsplitsing van deze ruimten met een permanente constructie niet wenselijk. Het gebruik van een tijdelijke, lichte constructie is mogelijk om een deel van de kerk af te schermen. Het gebruik van verplaatsbare panelen is omwille van de afmetingen van de kerk mogelijk, indien er niet geraakt wordt aan de structuur en interieur van de kerk zelf.

Aan de hoofdingang zijn langs beide zijden tussenruimten gecreëerd met glazen constructies, die dienen als sas. Deze recentere ruimten passen architecturaal minder in het authentieke en monumentale karakter van de kerk en kunnen in de toekomst op een geschiktere manier gereconstrueerd of zelfs verwijderd worden..

Uitbreidingsmogelijkheden

De kerk is zeer groot en omgeven door een fiets- en voetpad. Uitbreidingsmogelijkheden van de kerk zijn dus niet nodig en sowieso beperkt. De kerk is gelegen in het centrum van Wetteren en is volledig opgegaan in het bebouwd weefsel.

Figuur 15 inplanting kerk, 2024
bron gemeente Wetteren

1.2.3 BOUWFYSISCHE TOESTAND

ALGEMENE TOESTAND

Er zijn inspectierapporten door monumentenwacht opgemaakt in 2009 (41087/2009/B), in 2012 (41087/2012/B) en in 2022 (41087/2022/B) voor het exterieur. Bijkomend is er in 2024 een deelinspectie uitgevoerd naar aanleiding van het vallen van een stuk natuursteen van de raamomlijsting op het fietspad (41087/2024/B). In 2019 is door architectenbureau Bressers ook nog een toestandrapport opgesteld in het kader van dringende dakwerken. In 2020 werd een beheerplan goedgekeurd dat werd opgesteld door Bressers architecten: <https://plannen.onroendergoed.be/plannen/1563>. Voor het interieur is er in 2011 (41087/2011/I) een inspectie door Monumentenwacht uitgevoerd.

Het rapport van 2022 maakt duidelijk dat de kerk nogal wat gebreken vertoont. In het algemeen wordt de toestand van de bestempeld als redelijk, de mate van het onderhoud als matig, het risico op gevolgschade aanzienlijk en de toegankelijkheid als matig.

De slechte toestand werd in 2024 nog eens bevestigd toen er aan de westzijde een stuk natuursteen op het fietspad dat langs de kerk doorloopt, viel. Na controle bleek de oorzaak een verroeste metalen dook, een soort pin waarmee de stenen vastgezet zijn. Wanneer deze corrodeert zet het metaal uit en komt er druk op de stenen te staan. Ook op andere plaatsen blijkt de natuursteen en de bakstenen schade te vertonen.

Er wordt momenteel bekeken of de kerk gefaseerd gerestaureerd kan worden. De kerktoren heeft de hoogste prioriteit. In afwachting van daarvan is het voet-en fietspad rondom de kerk gedeeltelijk afgezet om de veiligheid te garanderen.

EXTERIEUR

In de inspectiedossiers worden verschillende schades vastgesteld die aangepakt dienen te worden. We sommen de meest dringende op, die in afwachting van een uitgebreidere restauratie aangepakt dienen te worden:

- Dak
 - plaatselijk zijn leien weggevallen of beschadigd met waterinfiltratie tot gevolg. Het

dak dient standaard jaarlijks gecontroleerd te worden, zodat kleine mankementen tijdig opgemerkt en verholpen worden.

- het schrijnwerk van onder andere de dakkapellen vertoont op verschillende plekken rot. De duiven gebruiken de overstekende delen ervan ook als slaapplek. Deze dienen afgeschermd te worden tegen duiven.
- diverse zinkbekledingen zijn verweerd of sluiten niet meer aan en dienen hersteld of vernieuwd te worden zodat er geen waterinfiltratie plaatsvindt.
- om het dak beter toegankelijk te maken voor controle dient er een ladderhakenplan opgesteld te worden.
- Dakwaterafvoer
 - de goten dienen minstens jaarlijks nagekeken en gereinigd te worden. Lekkages dienen hersteld te worden.
- Kapconstructie en zolder
 - actieve aantasting door de kleine klopkever boven de sacristie dient behandeld te worden en regelmatig gecontroleerd.
 - door langdurige lekkage is het dakbeschoot vooral bij de nok van het schip ingerot. Plaatselijk dient dit vervangen te worden, zodat de erop liggende leien degelijk hersteld kunnen worden.
- Draagconstructie en overspanning
 - in de torentjes komen barsten voor. Deze worden best gemonitord door middel van scheurimeters.
 - gevelankers zijn noodzakelijk om de samenhang van de constructie te verzekeren. Her en der is de strop van de gevelankers opengebarsten waardoor deze geen krachten meer kan opvangen. Ook zijn er een aantal muurankers verdwenen.

UITGEVOERDE WERKEN

De voorbije jaren zijn er verschillende onderhouds- en herstellingswerken uitgevoerd. Deze kunnen eenvoudig worden opgezocht in het onderhoudslogboek dat de kerkfabriek bijhoudt.

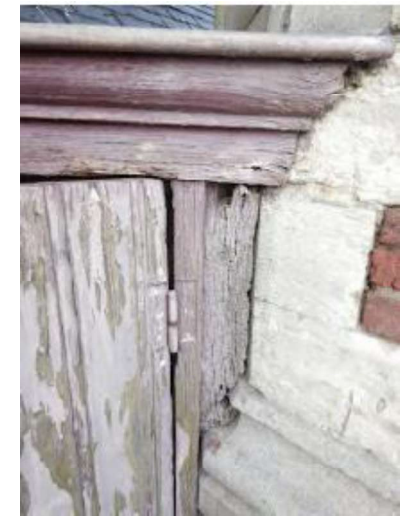
Hieronder volgt een selectie van de grootste werken van de voorbije zes jaar.

- 2020 en 2023
 - dringende dakwerken aan het exterieur en interieur uitgevoerd.
- 2024
 - beschadigde regenpijpen hersteld
 - stormschade aan het dak hersteld.
 - de schoorsteen aan de westelijke sacristie is afgebroken en vervangen
 - in navolging van de gevallen steen zijn alle gevels volledig manueel nagekeken op loszittende onderdelen
 - er is een zwambehandeling van een dakbalk geweest

Figuur 16 beschadigingen exterieur
bron Monumentenwacht, 2022

dakkapel

ingerot houtwerk

opengebarsten strop

afgebroken stuk natuursteen door verroeste doek

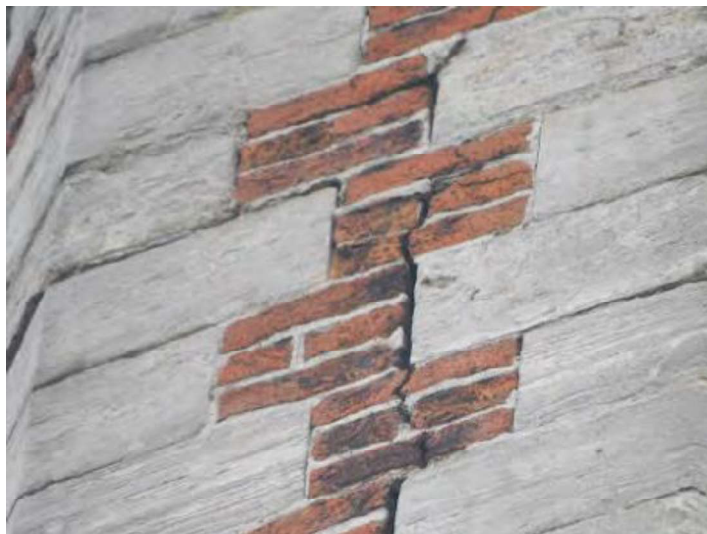
vernieuwde schouw (11/02/2025)

binnengoten raken makkelijk verstopt

vochtplek op gevel

barstvorming in torentje

natte muurplaat

Figuur 18 interieur

afbladderende verf bij eerste kapel
aan de westzijde (© BRESSERS)

We tonen de originele afbeelding
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan
met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

nieuwe houten deur (30/01/2025)

We tonen de originele afbeelding
hier niet omwille van het copyright.

Wil je het volledige kerkenbeleidsplan
met beeldmateriaal bekijken?
Vraag het dan op bij de gemeente.

afbladderende verf oostzijde voorgevel
(11/02/2025)

INTERIEUR

In het algemeen is het interieur in redelijk goede staat. Bressers architecten hebben in hun beheerplan ook aandacht aan het interieur besteed en gespecialiseerde onderzoeken laten uitvoeren naar afwerkingslagen en zout- en vochtbelasting.

- daaruit bleek dat ook in verschillende interieurelementen, o.a. het retabel in het koor, er actieve aantastingen van de houtborende insecten zijn. Het is cruciaal dat deze behandeld worden en vervolgens regelmatig gemonitord.
- er zijn beschadigingen door vocht en zouten aan de zuidoost georiënteerde kapel met Jezus aan het kruis. Deze dringen van buitenaf de muur in via het metselwerk door slechte afwatering bij bijv. raamdorpels.
- er zijn scheuren waargenomen in het koorgewelf, de koormuur en de oostelijke zijbeuk. Deze dienen gemonitord te worden.

UITGEVOERDE WERKEN

- in 2020 zijn kapotte vloertegels vervangen.
- in 2024 zijn er 2 houten deuren in het inkomportaal geplaatst. Deze vervangen de aluminiumdeuren die er voorheen zaten. Het glazen voorportaal dat was ingebouwd is toen ook verwijderd. De twee vensters boven de nieuwe deuren waren overschilderd en zijn vrij gemaakt.
- in 2024 is de verblijfplaats voor de reuzen bij het zuidoostelijke kant van de inkom geplaatst.

1.3 SITUERING IN DE RUIEMERE OMGEVING

1.3.1 JURIDISCH

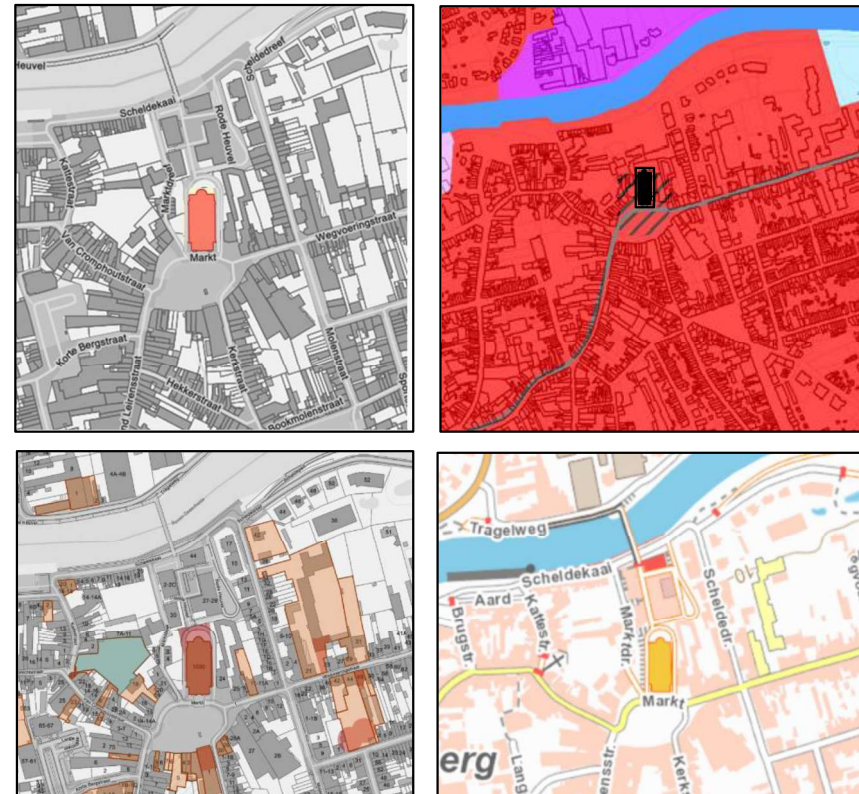
De kerk is gelegen op een zandrug, ten zuiden van de Schelde. Het gebouw staat los op de markt van Wetteren. Volgens het gewestplan ligt de kerk in woongebied met cultureel-, historische en/of esthetische waarde.

De kerk is sinds 2003 beschermd als monument. Het overstaand 19e-eeuwse gemeentehuis is sinds 1999 beschermd als monument. Overigens zijn er op de markt heel wat relictien vastgesteld in de inventaris bouwkundig erfgoed. Een aantal daarvan zijn door recente ontwikkelingen verdwenen.

De kerk is eigendom van de Kerkfabriek van de Sint-Gertrudis te Wetteren. Tot aan de Schelde zijn heel wat percelen in het bezit van de gemeente, waar de afgelopen jaren het project W2O gerealiseerd werd.

1	2	1. situering (GRB 2024)
		2. gewestplan (2002)
3	4	3. inventaris onroerend erfgoed (2025)
		4. topografische kaart (2025)

Figuur 19 situering in de omgeving

stads- en dorpsgezichten	
monumenten	
bouwkundig erfgoed	

1.3.2 RUIMTELIJK

PATRIMONIUM

De kerk ligt in het stedelijk gebied Wetteren. Ten noorden van de kerk ligt het recent ontwikkelde project W2O, dat plaats biedt aan appartementen en kantoren. De overige bebouwing vormt de historische kern. De kerk is een zeer hoog gebouw en vormt een landmark langs de Schelde. De overige bebouwing aan de markt is eveneens vrij hoog en groot, zoals de bibliotheek, het voormalige gemeentehuis enz. De gebouwen aan de aangrenzende straten nemen af in hoogte en grootte, gerelateerd aan hun meer 'private functie', zoals residentiële woningen.

VOORZIENINGEN

De kerk ligt op de markt die het hart van Wetteren vormt. Hier zijn heel veel voorzieningen aanwezig. De winkelstraten lopen uit op de markt. Er zijn heel wat cafés en restaurants op en nabij de markt aanwezig. Ten zuiden van de markt ligt het gemeentehuis. In de zuidoostelijke hoek ligt de bibliotheek met erachter het cultureel centrum Nova. Ten noordoosten ligt een middelbare school, het Sint-Gertrudiscollege.

Figuur 20 mobiliteit
open streetmap

MOBILITEIT

De markt heeft een grote parkeervoorziening. De markt wordt ontsloten via Kerkstraat en Florimond Leirensstraat in het zuiden, Van Cromphoutstraat in het westen, Marktdreef richting Schelde en Wegvoeringsstraat in het oosten. Alle wegen zijn behoorlijk druk en de parkeerplaatsen zijn vaak bezet omwille van de vele voorzieningen. Langs de kerk loopt een voetgangers- en fietszone. Er komt geen bus langs de markt. Er zijn drie dichtbijgelegen Hoppinpunten: halte Schelderus aan de Wegvoeringstraat, aan de Scheldekaai en aan de Hekkerstraat bij parking Zeshoek.

Figuur 21 mobiliteit
bron Geopunt

GROEN

Ten westen van de kerk is in de voorbije jaren de Kerktuin aangelegd naar een ontwerp van studiebureau Omgeving. Deze ruimte vergroot de verbondenheid tussen de Markt, het Rode Heuvelplein en de Schelde. Tevens wordt in deze tuin het regenwater van het dak van de kerk opgevangen. Verder zijn er een aantal private groene ruimten zoals aan de school en het rusthuis. Ook de dekenijtuin in ten westen van de kerk is een grote groene ruimte. De grootste publieke ruimte is de markt zelf die verhard is.

Figuur 22 kerktuin
bron IOED Schelde-Durme, 27/03/2025

1.4 HUIDIG GEBRUIK

De kerk is op de eerste plaats een gebouw van de eredienst. Op zondag is er de wekelijkse eucharistie (vanaf oktober 2025 om 10:00). Daarbij zijn gemiddeld 250 gelovigen aanwezig. Op donderdag (marktdag) is er een gebedsdienst om 10:00. Ook andere sacramenten worden er gevierd: doop, vormsel, ziekenzalving en kerkelijk huwelijk, elk volgens hun eigen ritme. Ook door uitvaarten en de meer traditionele devoties (het branden van een kaarsje) krijgt de kerk veel meer gelovigen over de vloer dan enkel voor de wekelijkse mis. Daarbij vermelden we ook de vele vieringen die door de scholen van het katholieke onderwijsnet in de kerk worden gehouden.

De kerk profileert zich ook uitdrukkelijk als een open kerk: ze verwelkomt bezoekers van eender welke gezindte elke dag tussen 9u en 17u. Ook zo blijft ze haar rol van gebouw van de eredienst vervullen: als stilteplek waar rust, bezinning en gebed een plaats kunnen vinden.

De kerk beperkt zich niet tot haar religieuze functie. Dankzij valorisatie heeft ze een sociale functie die verder reikt dan de eredienst: zo is er ook plaats voor concerten, tentoonstellingen, proclamaties en andere evenementen in zoverre deze geen afbreuk doen aan het sacrale karakter van het gebouw. Door deze rol van 'ontmoetingsplaats' op zich te nemen is ze letterlijk een 'kerk in het midden' waar elke Wetteraar zich thuis mag weten.

Enkele voorbeelden van activiteiten die de afgelopen jaren in de kerk plaatsvonden zijn:

- orgellessen orgel van de muziekacademie
- kerstoneel van de lagere school Sint-Gertrudis
- proclamatie van de zesdejaars van het Sint-Gertrudiscollege
- vernissage en tentoonstelling kruisweg Lauridana
- concerten door o.a. Helmut Lotti, Dana Winner en Christoff
- ontvangen van het vredeslicht: het Vredeslicht wil mensen motiveren om tussen Kerstmis en Nieuwjaar een eenvoudige, maar een persoonlijke en actieve bijdrage op te nemen om warmte, vreugde, hoop, licht en hartelijkheid aan alle mensen door te geven. Het initiatief staat open voor alle mensen, ongeacht religie, geardeerdheid of politieke strekking
- defilé van Wetterse handelaars
- filmopnames voor "De diefte".

Bijkomend zijn er regelmatig rondleidingen in de kerk bij toeristische bezoeken. Er is een erfgoedfietsroute 'Religieus erfgoed rondom Wetteren genaamd Mysterieus Religieus'. Deze route is ontwikkeld door Stichting Open Kerken en voorziet een stop in de kerk. Een van de redenen en toeristische attractie is het verdwenen paneel 'de Rechtvaardige Rechters' van de gebroeders van Eyck die mogelijk in de kerk verstopt zit. Tijdens de zoektocht naar 'De Rechtvaardige Rechters' werd de Sint-Gertrudiskerk meermaals grondig uitgekamd. De verdachte van de diefstal, Arsène Goedertier, is jarenlang koster-organist van de Sint-Gertrudiskerk geweest. Ook andere waardevolle kerkschatten trekken de aandacht. Er bestaat een gratis digitale wandeling 'Op stAPP met de Rechtvaardige Rechters' die het volledige verhaal vertelt. Ook voor groepen is er een uitgebreid aanbod met het gestolen paneel als rode draad.

De reuzen verlaten hun paviljoen één keer per jaar met Wetteren kermis. Verder gaan de deuren van het paviljoen vier keer per jaar open, zodat de Wetteraars de reuzen kunnen zien. Dit gebeurt telkens in het weekend na de eerste volle maan van het seizoen.

2 SINT-MARTINUS - MASSEMEN

Figuur 23 Sint-Martinus exterieur en interieur

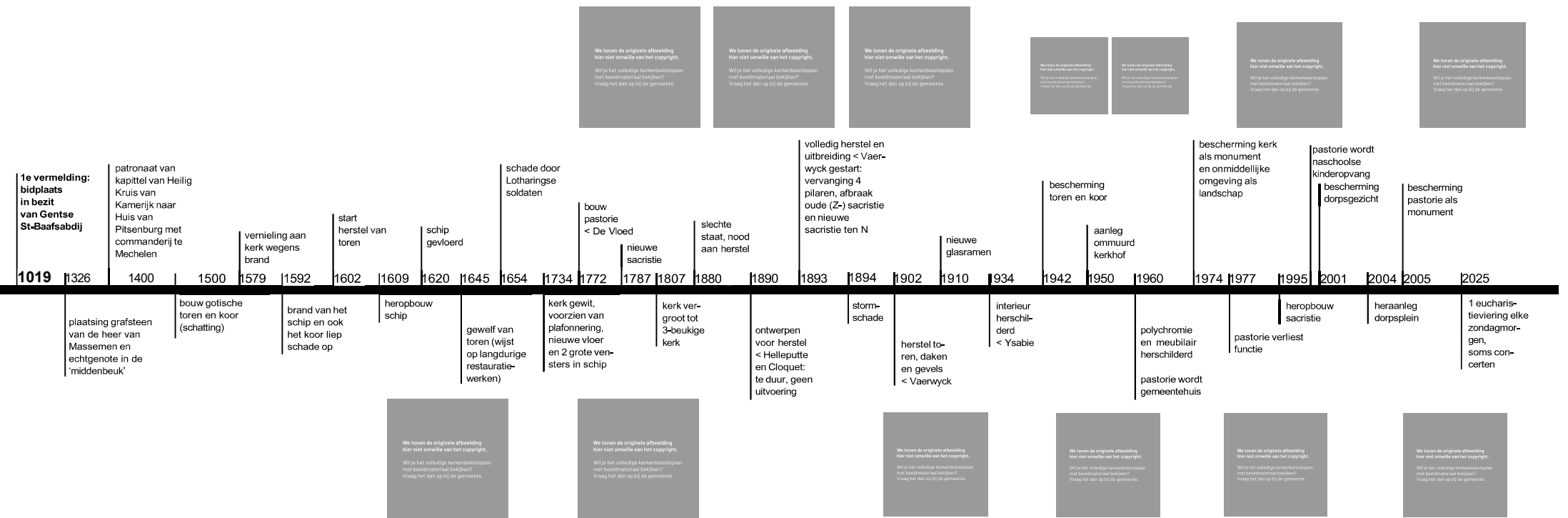
bron OMGEVING 2016

2.1 INVENTARISATIEFICHE

NAAM KERK	SINT-MARTINUSKERK
ligging	Dorpsplein zn
(deel)gemeente, provincie	Massemem, Wetteren, Oost-Vlaanderen
kerkelijke structuur	bisdom Gent, dekenaat Wetteren
huidige eigenaar	gemeente Wetteren
bestemming	- woongebied volgens gewestplan - beschermd als monument (1974)
beschermingen	- beschermd als stads- en dorpsgezicht (2001)
datering	11e eeuw
stijl	gotiek
architect	onbekend
materiaal	zandsteen
oppervlakte	499 m ²
huidige functie	eredienst en valorisatie
toekomstvisie	eredienst en valorisatie

Figuur 24 tijdslijn

2.1 BESCHRIJVING

2.1.1 CULTUURHISTORISCHE WAARDE

HISTORIEK

De eerste vermelding gaat terug naar een bidplaats in bezit van Gentse Sint-Baafsabdij in de elfde eeuw. De oorspronkelijke gotische toren en het koor liepen grote schade op tijdens de brand van 1592. Een groot deel van de kerk werd hierbij vernield. Begin 17e eeuw werden dan ook uitvoerige herstellingswerken gedaan om de kerk in zijn oude glorie te herstellen. Het schip werd herbouwd, de toren hersteld en het koor gerestaureerd. Het 1645 gedateerde gewelf van de toren kent zijn ontstaan tijdens deze herstellingswerken.

Massemen was in de 18e eeuw al sterk ontwikkeld. De eenbeukige kerk was gebouwd en omgeven door een kerkhof. De hoeve Prinsenhof was de dichtstbij gelegen vierkantshoeve. De wegenstructuur was reeds aanwezig. In 1807 werd de kerk vergroot tot een driebeukige kerk. Ook het plein ontwikkelde zich iets meer en de bebouwing nam toe in de 19e eeuw. Na stormschade in 1894 werd uit noodzaak de toren opnieuw hersteld, net als de daken en gevels. Dit gebeurde volgens de plannen van H. Vaerwyck in 1902. Deze renoveerde niet alleen de toren maar tekende ook de plannen voor de uitbreiding van de kerk. Het houten tochtportaal voorzien van neogotisch houten doksaal stamt uit dezelfde periode als deze werken. Ook de vroegere koorvensters werden opnieuw open gemaakt. Vaerwyck tekende tevens plannen voor nieuw neogotisch kerkmeubilair. In 1904-1910 werden nieuwe glasramen geplaatst.

In 1950 was het kerkhof ommuurd en enkel gelegen ten westen van de kerk. In de 20e eeuw werd het meubilair van de kerk herschilderd en werd de oorspronkelijke pastorie herbestemd tot gemeentehuis. Eind 20e eeuw kreeg de voormalige pastorie opnieuw een nieuwe functie, namelijk naschoolse kinderopvang. In 2004 werd het dorpsplein heraangelegd. Het kerkhof aan de kerk wordt heden niet meer gebruikt en is verplaatst naar Kapellekouter ten noorden van de kerk. Langs de invalswegen is de bebouwing toegenomen, maar op zich is Massemen weinig structureel gewijzigd. Hoeve Prinsenhof is recent gerestaureerd tot woningen.

Figuur 25 historische evolutie

1	2	1. de Ferrariskaart (1777)
3	4	2. Popp kaart (1842-1879)
		3. orthofoto (1988-1991)
		4. orthofoto 2012

ALGEMENE BESCHRIJVING

Aanvankelijk werden enkel de toren en het koor beschermd (1942), omwille van historische en artistieke waarde. Het schip werd toen niet belangrijk geacht. De gotische toren en het koor dateren - volgens geschreven bronnen - van de 15e-16e eeuw. De huidige parochiekerk kende een voorganger in de vorm van een eenbeukige kerk met toren. Dit is zichtbaar op de Ferrariskaart, maar veel is hier niet over geweten.

In 1974 werd de bescherming als monument uitgebreid tot de gehele kerk en de onmiddellijke omgeving als landschap. De reden hiervoor was de artistieke, historische en archeologische waarde van de kerk en het omliggend landschap. De middenbeuk en de zijbeuken vormen samen met het koor en de toren één architecturaal geheel. De kerk - een volledig neogotisch ontwerp van architect Vaerwyck - heeft met andere woorden een grote ensemblewaarde. De ruimere omgeving werd in 2001 beschermd als dorpsgezicht.

De kerk heeft veel herstellingswerken ondergaan en deze kenmerken de bouwhistoriek van de kerk. Ondanks de vele restauraties en uitbreidingswerken, heeft de kerk haar samenhang behouden en is ze nog steeds vooral getekend door de neogotische stijl. De kerk is dus een goede referentie voor onderzoek naar de vormtaal van begin 19e eeuw. De zijbeuken, voorzien van spitsboogvensters onder puntgeveltoppen, werden afgewerkt met haakse parallelle zadeldaken. De zijkoren werden in het verlengde van de zijbeuken in gelijkaardige stijl bijgevoegd. Ook het interieur heeft heel wat waardevolle erfgoedelementen, zoals bijvoorbeeld de houtconstructie van de toren en het orgel van de bekende Pieter Van Peteghem.

WAARDEVOL INTERIEUR

Een volledige inventaris van het waardevol meubilair is terug te vinden in het in 2017 goedgekeurde beheersplan van de kerk. Dit kan geraadpleegd worden op de website van het agentschap onroerend erfgoed: <https://plannen.onroerenderfgoed.be/plannen/320>. Verder is onder begeleiding van Dijk92 in 2018 een inventaris van de volledige roerende collectie opgesteld. In 2021 is er een aanvulling op die inventaris opgeleverd. Hieronder volgt alvast een overzicht van het belangrijkste waardevol roerend en onroerend erfgoed.

- Altaren
 - neogotisch HOOFDALTAAR met altaartafel van kalkzandsteen (Savonnières steen) met gedeelte van neogotisch gepolychromeerd houten retabel, bekroond door een

Figuur 26 exterieur

bron OMGEVING, 15/02/2015 & 15/05/2017

kleine calvarie, volgens bewaard ontwerp (1896) door Henri Vaerwyck, uitgevoerd circa 1902

- twee neogotische ZIJALTAREN, meer bepaald eenvoudige stenen altaartafels met een blad van Savonnières steen.

- Interieurobjecten

- ORGEL van Pieter Van Peteghem geplaatst in 1738-39, uitgebreid door Lambertus Van Peteghem, en later door beide Van Peteghems nog verbouwd; herplaatst na aanbrenging van nieuw doksaal (1895). Instrument hersteld in 1976 door L. Daem (Appel terre) en in 1981 gerestaureerd naar de originele toestand

- deels behouden neogotisch houten KOORGESTOELTE naar ontwerp (1896) van Henri Vaerwyck en uitgevoerd door de gebroeders De Clercq (Merelbeke)

- twee neogotische eiken BIECHTSTOELEN met een bewaard ontwerp (1896) van Henri Vaerwyck, maar pas na 1900 uitgevoerd (waaronder één omstreeks 1937)

- DOOPVONT met rond hardstenen bekken op hoge voet en koperen deksel.

- Schilderijen

- 'de marteling van Sint-Laurentius', school van P.P. Rubens, tweede helft 17e eeuw

- 'Aanbidding der Herders', school van Antoon Van Dyck, tweede helft 17e eeuw, naar 'Aanbidding der Herders' van Antoon Van Dyck in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Dendermonde

- 'Madonna met kind' uit de 17de eeuw. Het schilderij is gerestaureerd en terug in de kerk geplaatst, nadat het op de zolder van het klooster in Massemen werd gevonden.

- Beeldhouwwerken

- eikenhouten 17e-eeuws Christusbeeld met nieuw kruis afkomstig van het exterieur (koormuur) hangt nu boven het hoofdaltaar

- gepolychromeerd gipsen Christusbeeld aan houten kruis

- gepolychromeerde gipsen beelden: Sint-Martinus, Heilige Apollonia, Heilig Hart van Jezus, Heilig Hart van Maria

- witte gipsen beelden van Heilige Jozef met Kind, Sint-Antonius en Heilige Rita.

Bijkomende informatie over de cultuurhistorische waarde is terug te vinden op de website van het agentschap onroerend erfgoed:

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/85144>.

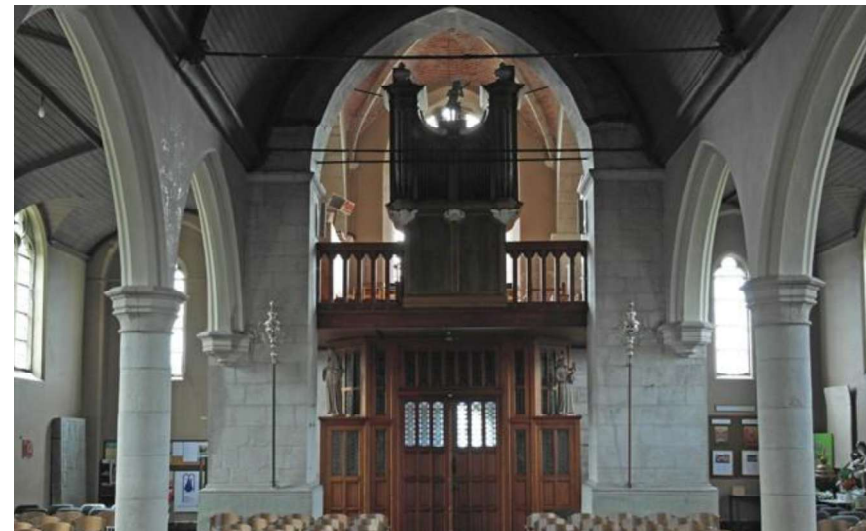
Figuur 27 roerend erfgoed
bron OMGEVING, 15/05/2017

gepolychromeerd gipsen beeld Heilig hart van Jezus

gerestaureerde Madonna met kind (foto 17/03/2025)

Van Peteghem orgel

2.1.2 ARCHITECTURALE MOGELIJKHEDEN

Figuur 28 Sint-Martinus Massemen
bron OMGEVING 2017, Arch&Teco 2017

EXTERIEUR

De driebeukige pseudo basilicale kerk heeft vier traveeën. Deze geven uiteindelijk uit op een koor met vijfzijdige sluiting dat het hoofdaltaar huisvest. Een ijzeren dakkruis op de daknok van het koor steekt af tegen de rest van het leien dak.

Een groot leien dak overspant het schip en de twee zijbeuken. Deze in kalksteen opgetrokken zijbeuken werden afgewerkt met stijlvolle spitboogvensters. Vooraan siert een monumentale zandstenen vierkante toren het dak. De achtzijdige torenspits is bekroond door een kruis met windhaan. Het orgel werd geplaatst onderaan de toren, boven de inkom.

Aan de noordzijde van de kerk werd een bijgebouw met sacristie aangebouwd. Het bakstenen volume herbergt de sacristie, een berging, toilet, de technische installaties en een speel-vergaderruimte op de eerste verdieping.

INTERIEUR

Een spitsvormig houten overwelling overspant de middenbeuk. IJzeren trekstangen houden de overwelling op zijn plek. Zijbeuken met een gedrukt tudorboogvormig houten gewelf flankeren de middenbeuk. Het koor, met zijn sculpturale consoles met knielende engelen werd afgewerkt met een keramische tegelvloer, gelegd in een geometrisch patroon van rood-zwart-grijs en gele tegels. In de kerk zijn mooie neogotisch gekleurde glas-inloodramen. De wanden zijn bepleisterd en wit of bruin geschilderd. Op verschillende plaatsen is de achterliggende originele wandbekleding zichtbaar gemaakt of geworden door afbladdering van de verf.

Er zijn 166 houten stoelen geplaatst en de kerk beschikt over 100 extra klapstoelen.

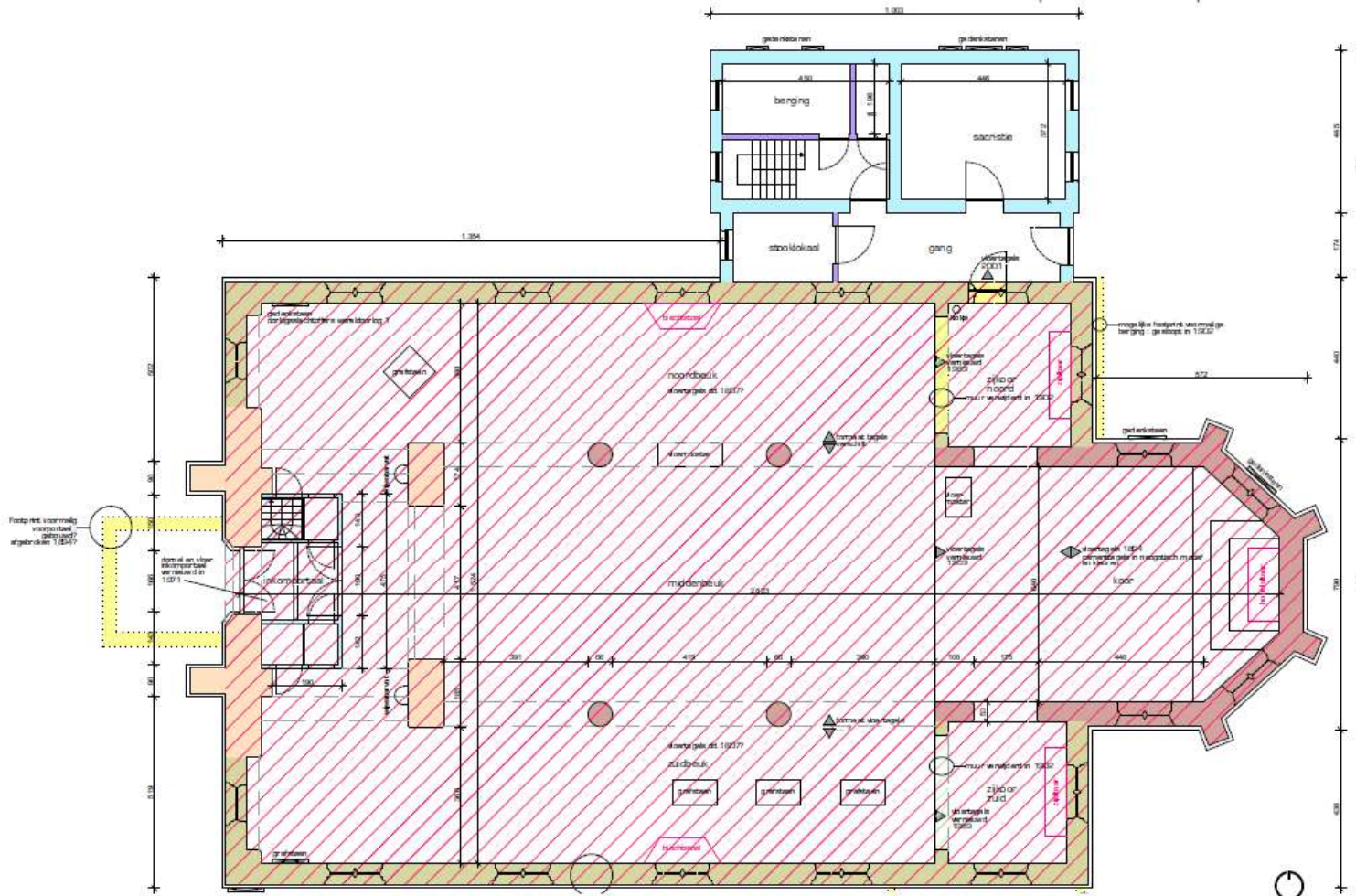

oostgevel

westgevel Sint-Martinus kerk

Figuur 29 grondplan Sint-Martinus Mاسmen
bron plannen Arch&Teco - beheersplan Sint-Martinuskerk 2016

TOEGANKELIJKHEID EN CIRCULATIE

Publieke toegangen

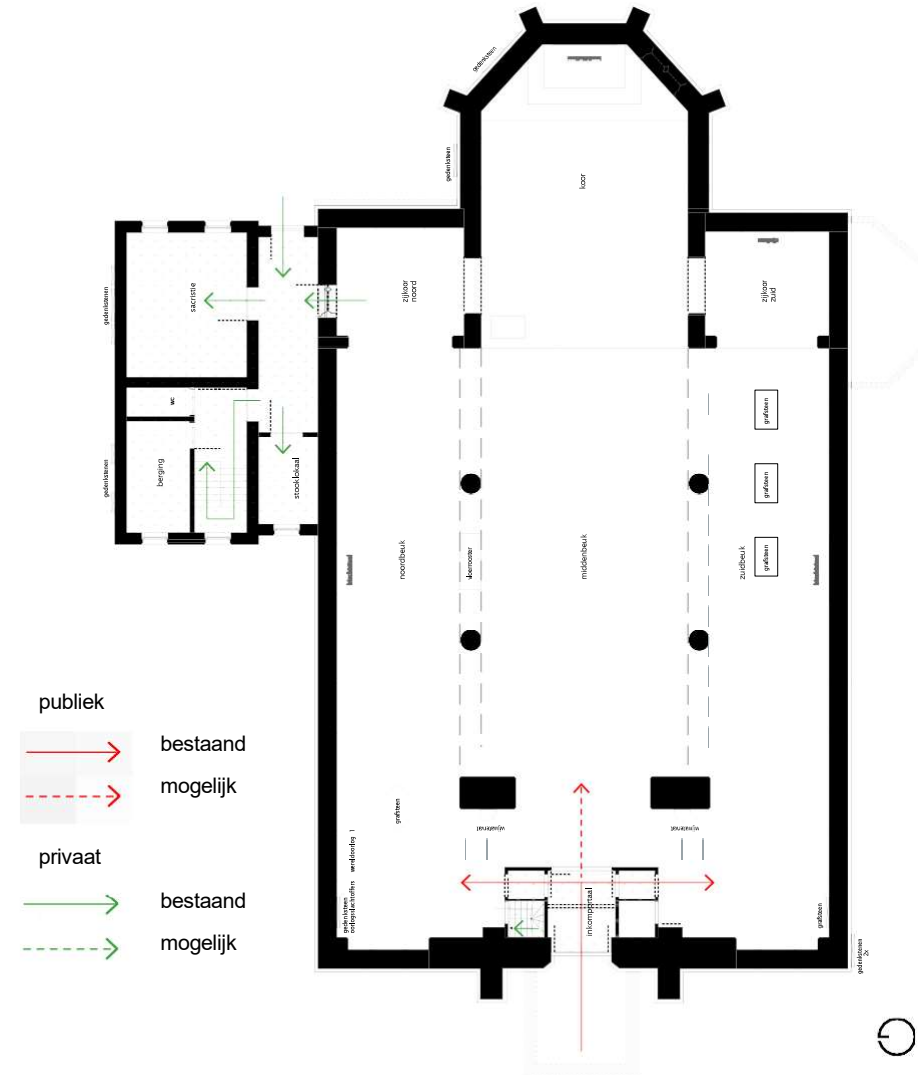
De ingang van de kerk bevindt zich aan de westgevel. Via het hoofdportaal en een sas komt men de kerk binnen. Dit is de enige toegang tot de gebedsruimte en is voor iedereen toegankelijk. Er zijn geen tredes of opstapjes te overkomen bij binnenkomst van de kerk.

Private toegangen

De bijbouw met de sacristie beschikt ook over een buitendeur en maakt het gebouw apart bruikbaar zonder de gebedsruimte eerst te moeten betreden. Dit kan een mogelijk nevengebruik van deze ruimten vergemakkelijken. De polyvalente ruimte boven de sacristie is bereikbaar via een trap naast de berging. Een smal klinkerpad aan de noorderzijde van de kerk loopt tot aan de ingang en er is een opstap ter hoogte van de deur, waardoor de toegankelijkheid minder goed is dan van de hoofdingang.

Aan de hoofdingang is een trap voorzien voor de orgelkast.

Figuur 31 circulatie
bron OMGEVING, 15/05/2017

Figuur 32 toegankelijkheid
bron OMGEVING, 15/05/2017

toegang vanaf de straat

hoofdingang

toegang tot sacristie

binnenkant buitendeur sacristie

INSTALLATIES

Elektriciteit

Er is elektriciteit aanwezig en goedgekeurd in het hele gebouw.

Verwarming

De kerk wordt verwarmd door warme lucht die wordt geblazen uit enkele roosters die verspreid zijn over de kerk. De verwarmingsinstallatie staat in de stookruimte.

Geluid- en lichtinstallatie

Er hangen rechthoekige geluidsboxen in de zijbeuken. De verlichting is recent vernieuwd. In 2019-2021 zijn doorheen de hele kerk lampbuizen met led-lampen geplaatst. In de middenbeuk is bijkomende verlichting aan de trekstangen gehangen.

Sanitair

Er is een wc met lavabo aanwezig naast de sacristie. Er is een wastafel voorzien in de sacristie en in de bergruimte.

Keukenvoorzieningen

Niet aanwezig.

Brand- en inbraakbeveiliging

Recent zijn er camera's met inbraakbeveiliging geplaatst. Ook de brandbeveiliging is volledig nieuw geplaatst.

Bliksembeveiliging

De bliksembeveiliging is volledig vernieuwd.

GSM-operatoren

Niet aanwezig.

Figuur 33 technische installaties
bron OMGEVING, 15/05/2017

elektrische installatie (IOED Schelde-Durme 20/02/2025)

stookruimte

berging en wc

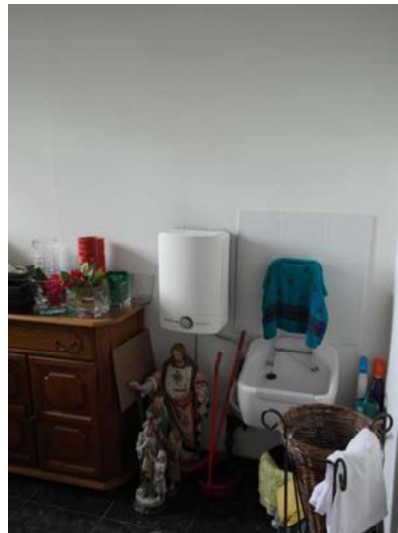
wc en lavabo

verwarmingsroosters

geluidsbox

berging met wastafel

Figuur 34 sanitair
bron OMGEVING, 15/05/2017

Figuur 35
bron IOED Schelde-Durme, 20/02/2025

verlichting

bliksembeveiliging

galmgaten kunnen bij restauratie vleermuisvriendelijk worden gemaakt

BIODIVERSITEIT

Vleermuizen

Op 3 december 2019 werd door een medewerker van het Regionaal Landschap Schelde-Durme een vleermuisinventarisatie uitgevoerd op de zolders van de Sint-Gertrudiskerk. Tijdens de inventarisatie werden op twee plaatsen stalen van keutels genomen. DNA-onderzoek wees uit dat het ging om de gewone grootoorvleermuis.

Vleermuizen eten veel insecten, en dus ook insecten die hout aantasten. Zolang ze enkel toegang tot de zolder hebben en niet tot het interieur, veroorzaken ze geen schade. De aanwezigheid van vleermuizen is dus een positief gegeven voor een kerkzolder. Er zijn geen speciale werkzaamheden uitgevoerd om de kerkzolder vleermuisvriendelijk in te richten. Bij toekomstige restauratiewerken zijn daar voldoende mogelijkheden voor. Omdat vleermuizen een beschermde soort zijn, dient er bij werkzaamheden altijd een afwijking op het soortenbesluit bij het Agentschap Natuur en Bos aangevraagd te worden.

MOGELIJKHEDEN

Indeling interieur in nevenruimten

Aan de noordzijde van de kerk ligt een bijgebouw met o.a. de sacristie, die apart toegankelijk is. Dit bijgebouw biedt mogelijkheden tot nevenactiviteiten. In het verleden werd de ruimte boven de sacristie gebruikt door kinderen die na of tijdens de mis kwamen knutselen of spelen. Vandaag wordt deze nog amper gebruikt. Ook de aanwezigheid van sanitaire voorzieningen en de bergruimte bieden extra mogelijkheden.

De kerk zelf biedt voornamelijk mogelijkheden voor nevenbestemming in tijd. Dit wil zeggen dat de ruimte op verschillende tijdstippen voor verschillende doeleinden gebruikt wordt, inplaats van tegelijkertijd. Op die manier is er geen noodzaak om de ruimte op te delen.

Uitbreidingsmogelijkheden

De ruimere omgeving van de kerk is beschermd als dorpsgezicht. Het dorpsplein is omstreeks 2005 heraangelegd. Een eventuele uitbreiding van de kerk is dus moeilijk te verdedigen.

Figuur 36 Luchtfoto Massemen
bron Vansteelandt

2.1.3 BOUWFYSISCHE TOESTAND

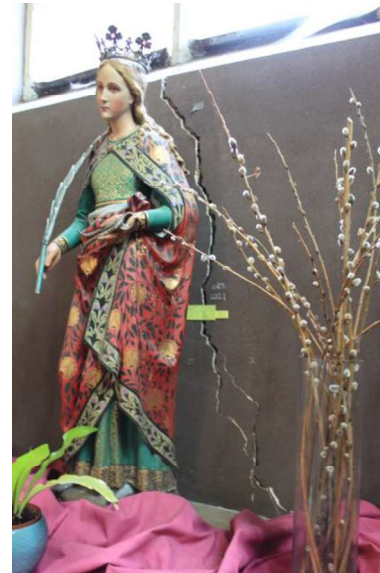
ALGEMENE TOESTAND

De laatste volledige inspecties van Monumentenwacht vonden plaats op 20/06/2018 en 04/10/2022. Bijkomend vonden er op 06/07/2017 en 04/06/2021 deelinspecties plaats in het kader van respectievelijk de opmaak van het restauratiedossier en stabiliteitswerken. Het beheerplan, opgesteld door Arch & Teco, werd in 2017 goedgekeurd: <https://plannen.onroerendergoed.be/plannen/320>. Hetzelfde bureau stond ook in voor het opstellen van het restauratiedossier dat in 2019 goedgekeurd werd.

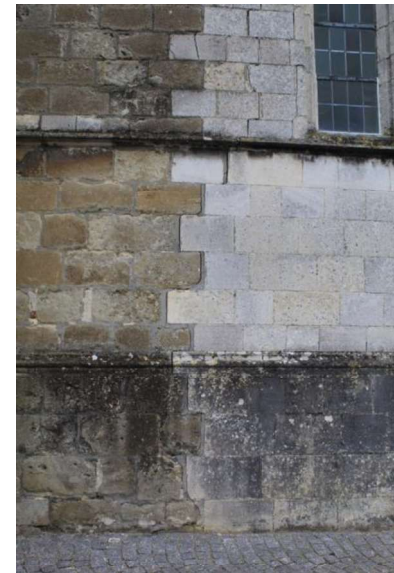
In afwachting van de uitvoering van de restauratie zijn er de voorbije jaren enkel onderhoudswerken en hoogdringende werkzaamheden uitgevoerd. Zo zijn er in oktober 2023 beschoeiingswerken onder de zuidelijke zijgevel uitgevoerd. De gevels van de deze zijbeuk hadden al lange tijd last van scheurvorming. Na onderzoek bleek dat de oorzaak de stabiliteit van de ondergrond was. De scheuren worden verder opgevolgd met scheurmeters om na te gaan of de zijbeuk nu stabiel is. Het oostelijke glas-in-loodraam is voor de werkzaamheden preventief verwijderd en opgeslagen. Onderhoudswerken zoals het controleren van dakgoten en dak worden op regelmatige basis uitgevoerd. ook zijn verschillende afvoerpijpen recent vernieuwd. Er wordt geen onderhoudslogboek bijgehouden van de uitgevoerde werkzaamheden.

In het laatste rapport van Monumentenwacht wordt gesteld dat de kerk in het algemeen in een redelijke tot matige staat is. Het gebouw heeft aan meerdere onderdelen nood aan onderhoud en het is vooral nodig om de daken en zolders vlot toegankelijk te maken.

Figuur 37 scheuren in de rechterzijbeuk
bron IOED Schelde-Durme, 20/02/2025

scheurmeters in de oostgevel van de rechterzijbeuk

westgevel van de rechterzijbeuk

het glas-in-loodraam is tijdelijk gestockeerd

EXTERIEUR

In de inspectiedossier worden verschillende schades vastgesteld. Wat volgt zijn de reguliere onderhoudswerken en meest dringende schades die in afwachting van de uitvoering van het restauratiedossier opgevolgd dienen te worden:

- Dak:
 - op verschillende plekken zijn leien uitgevallen of scheefgezakt. Het dak dient tweejaarlijks gecontroleerd te worden, zodat kleine mankementen tijdig hersteld kunnen worden en waterinfiltratie voorkomen wordt.
 - er dient een ladderhakenplan opgesteld te worden, zodat het dak beter toegankelijk is voor herstellingen.
 - de aanstrijkmortel op de nokken is op verschillende plaatsen weggefallen. Dit dient hersteld te worden.
- Dakwaterafvoer:
 - de goten en afvoerpijpen dienen jaarlijks nagekeken en gereinigd te worden. Lekkages dienen hersteld te worden. Op deze manier kan veel vervolgschade voorkomen worden.
- Houten schrijnwerk en houten buitenelementen:
 - het schrijnwerk krijgt af te rekenen met regen, wind, zon, ... en mechanische slijtage. Jaarlijks onderhoud zorgt ervoor dat de levensduur aanzienlijk verlengd wordt. Met name aan de toegangsdeuren werden mankementen vastgesteld die opgevolgd dienen te worden.
- Draagconstructie en overspanning:
 - aan de noodgevel ter hoogte van de aansluiting met de sacristie is een natuursteen weg, waardoor er een opening naar het kerkinterieur ontstaat. Dit dient gedicht te worden zodat dieren geen mogelijkheid hebben om in het interieur te geraken.
 - periodiek onderhoud aan metalen buitenelementen zoals de muurankers en de diefijzers.

Figuur 38 exterieur
bron Monumentenwacht, 2022

loskomende nagelingen en windbarsten

ontbrekende natuursteen

weggefallen mortel bij de nok

INTERIEUR

Na de onderschoeiingswerken onder de rechterzijbeuk in 2023 zijn de vloeren op verschillende plaatsen hersteld. Deze waren namelijk her en der verzakt.

Ook het interieur heeft een aantal dringende renovatiewerken nodig. Volgende waarnemingen konden worden gemaakt.

- plaatselijk beschadiging schilder- en pleisterwerk door opstijgend vocht en door lekke regenwaterafvoeren
- scheurvorming op verschillende plekken in de rechterzijbeuk. Deze zouden nu stabiel moeten zijn
- de glas-in-loodramen hebben nood aan herstel/restauratie

Figuur 39 interieur
bron IOED Schelde-Durme, 20/02/2025

afbladderende verf aan de noordgevel

afbladderende verf aan de noordelijke zijkapel

scheurvorming in de rechterzijbeuk

2.2 SITUERING IN DE RUIMERE OMGEVING

2.2.1 JURIDISCH

De kerk ligt in de deelgemeente Massemen, ten zuiden van het centrum en ten noordoosten van deelgemeente Westrem. De kerk is gelegen op het dorpsplein. Ten westen van de kerk is er een kerkhof, dat vandaag niet meer gebruikt wordt. De kerk wordt omgeven door historisch belangrijke gebouwen: voormalige pastorie, hoeve Prinsenhof enz. De kerk is - volgens het gewestplan - gelegen in woonzone die omringd wordt door agrarisch gebied in noord-zuid richting en woonuitbreidingsgebied in oost-westelijke richting.

In 1942 werden de toren en het koor van de Sint-Martinuskerk beschermd als monument. In 1974 werd het beschermingsstatuut uitgebreid tot de hele Sint-Martinuskerk. Op het dorpsplein zijn ook volgende elementen beschermd als monument: ten noorden van de kerk de voormalige pastorie (1771-721 opgericht op last van de commandeur van het huis van Pitsenburg te Mechelen - Duitse orde), tevens het oud gemeentehuis (verbouwd in 1965) in 2005 en vandaag kinderopvang, hoeve Prinsenhof in 2001, en ook de oude linde in 2001. De kerk en de oude beschermde linde zijn gelegen in het beschermd stads- en dorpsgezicht 'Sint-Martinuskerk met omgeving (vml. dorpschool en dorpsplein met linde)'. Hoeve Prinsenhof en de erbij horende bakstenen schuur en stallen en de restanten van een muur (site van vml. omgracht kasteel van de heren van Massemen) is eveneens beschermd als stads- en dorpsgezicht in 2001 en grenst aan het overige dorpsgezicht. De onmiddellijke omgeving van de kerk is sinds 1974 beschermd als cultuurhistorisch landschap, maar de kerk behoort hier niet toe. Hiernaast zijn op en rond het dorpsplein heel wat relictten vastgesteld in de inventaris bouwkundig erfgoed zoals de gemeenteschool met schoolhuis, parochiale lagere school met klooster, dorpscafé, brouwershuis en gebouwen van brouwerij Sint-Martinus, dorps- en burgerhuizen.

De eigenaar van de kerk is lange tijd niet duidelijk geweest. Volgens de algemene regel geldt dat de kerken gebouwd voor de tijd van Napoleon eigendom zijn van de gemeente, tenzij het tegendeel bewezen. In 2016-2017 heeft de gemeente Wetteren de kerk als eigendom erkend. De voormalige pastorie, het kerkhof en een aantal percelen tussen de kerk en de voormalige pastorie zijn eveneens eigendom van de gemeente. De school is eigendom van de vereniging/parochiale werken Sint-Martinus Massemen.

1	2	1. situering (GRB 2025)
3	4	2. gewestplan (2002)
		3. beschermd onroerend erfgoed (2025)
		4. topografische kaart (2025)

Figuur 40 situering

- beschermd landschap
- beschermd stads-of dorpsgezicht
- beschermd monument

2.2.2 RUIMTELIJK

PATRIMONIUM

De kerk ligt in een woonkern in buitengebied volgens het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan Wetteren. De bebouwing rond het dorpsplein is het oudst, zoals hoeve Prinsenhof en de voormalige pastorie. Langs de gewestweg is de bebouwing ook vrij oud. Ten westen van de kerk is een grote verkaveling ontstaan in de jaren 1970-1980. De kerk heeft een gelijke oppervlakte in vergelijking met de overige bebouwing. De school ten zuiden van de kerk en de supermarkt in het noordoosten hebben een grotere oppervlakte. De bebouwing is zeer laag in Massemen, vooral in de verkavelingswijk.

VOORZIENINGEN

De kerk wordt aan de westzijde omzoomd door een iets lager gelegen ommuurd kerkhof met er naast het Prinsenhof gerestaureerd tot woningen en het huis van de pastoor, waarvan de tuin gedeeltelijk door de basisschool wordt gebruikt. De meeste voorzieningen van Massemen zijn gecentreerd rond de kerk. De voormalige pastorie is een naschoolse kinderopvang geworden. Hiernaast is een gebouw die deels wordt gebruikt door de scouts en deels door fanfareorkest. Op de hoek van het dorpsplein is een café met er naast een optiek. Ten zuiden van de kerk is een kleuter en lagere school met er naast een parochiecentrum en een vrijstaande bibliotheek. Langs de Massemsesteenweg zijn enkele buurtwinkels en dienstverleners gelegen, waaronder ook een supermarkt. Net voor de kerk op het plein is een petanqueveld.

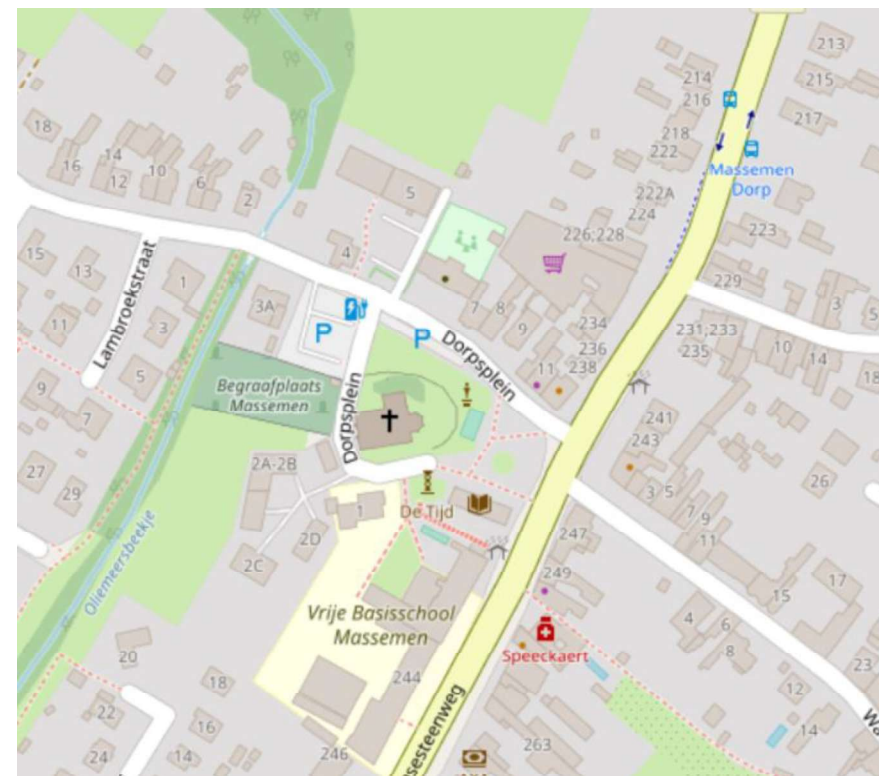
MOBILITEIT

De kerk vormt de kern van het dorpsplein. Van op lokale verbindingsweg Massemsesteenweg is de kerk duidelijk zichtbaar. Rondom de kerk is heel wat parkeergelegenheid. De Lijn heeft een aantal bushaltes langs de steenweg. De buslijnen 45 – 452 (Wetteren - Zottegem) en 59 (Aalst - Wetteren) rijden hier voorbij. Achteraan de kerk in de nieuwe woonwijk zijn heel wat trage wegen.

GROEN

Massemen heeft veel groene ruimten, deels gekoppeld aan de vallei van Molenbeek. Rondom de kerk is deze groene ruimte publiek. Er zijn groene wandel- en fietspaden tussen de verkavelingen, gekoppeld aan noord-zuid gerichte Oliemeersbeekje. Ter hoogte van de jeugdbeweging is er ook een groenzone. Ten noorden van de kerk zijn er grote graslanden.

Figuur 41 voorzieningen
bron open streetmap

1	2	1. hoeve Prinsenhof
3	4	2. kerkhof
5	6	3. voormalige pastorie
		4. petanqueveld en ommuring
		5. beschermde linde
		6. bibliotheek

Figuur 42 foto's ruimtelijke omgeving van Sint-Martinuskerk
bron terreinbezoek OMGEVING 2016

2.3 HUIDIG GEBRUIK

De Sint-Martinuskerk in Massemen wordt nog steeds gebruikt voor erediensten en vieringen. Elke zondag om 9u vindt een eucharistieviering plaats. Er zijn een 166 vaste stoelen en nog eens 100 klapstoelen aanwezig. Bovendien is het een 'open' kerk die dagelijks open is tot 17u. Na het Gabrielfeest 2025 (laatste weekend september) wordt er geen zondagsviering meer gehouden in Massemen. De kerk blijft evenwel behouden voor de eredienst: huwelijken en uitvaarten gaan er verder door, alsook een occasionele gebedsviering. De kerk vervult verder haar rol als (religieuze) stilteplek, met plaats voor bezinning, persoonlijk gebed en devotie. De kerk is en blijft dagelijks vrij toegankelijk, tussen 10u en 17u.

Concerten en kleinschalige evenementen die geen afbreuk doen aan het sacrale karakter van het gebouw zorgen voor de noodzakelijke valorisatie. Voorbeelden van activiteiten die de het voorbije jaar doorgingen in de kerk zijn:

- 11 november: jaarlijkse opvoering van het Sint-Maartensverhaal voor de kinderen van Massemen en omgeving, door dekenij THOG
- 1^e weekend van december: concert georganiseerd door dekenij THOG. De afgelopen jaren hebben o.a. Gunther Neefs, Lady Linn en het kozakkenkoor opgetreden.
- jaarlijkse proclamatie door de Vrije Basisschool Massemen
- kerstverhaal en zang door Davidsfonds Wetteren
- concert door Martinuskoor Massemen
- ...

De kerk is ook het startpunt van de wandelroutes 'Lindepad' en 'Molenbeekpad' (<https://www.wegvanwetteren.be/trage-wegen>). Beide routes zijn rond de 9 km lang en starten bij de lindeboom op het dorpsplein. De linde werd door de eeuwen heen in religie en volksgebruiken als de boom van de liefde en van vruchtbaarheid aanschouwd. De boom moest de mensen ook beschermen tegen blikseminslag en dwong respect af. Ten tijde van de Franse Revolutie werd deze linde geplant als vrijheidsboom aan de kerk. Er wordt verondersteld dat deze een onderdeel vormde van de lindenlaan die tot aan het Prinsenhof kwam. De routes gaan richting Hospiesbos - een restant van het groot Serskampbos - naar Kortebos, waar elke eerste zondag van augustus een oogststoet plaats heeft en het Loweebos. Deze recreatieve routes kunnen eventueel in de toekomst bijdragen tot een mogelijke nevenbestemming in het bijgebouw. Meer informatie op

Figuur 43 wegwijzer Lindepad
bron www.wndln.be (2021)

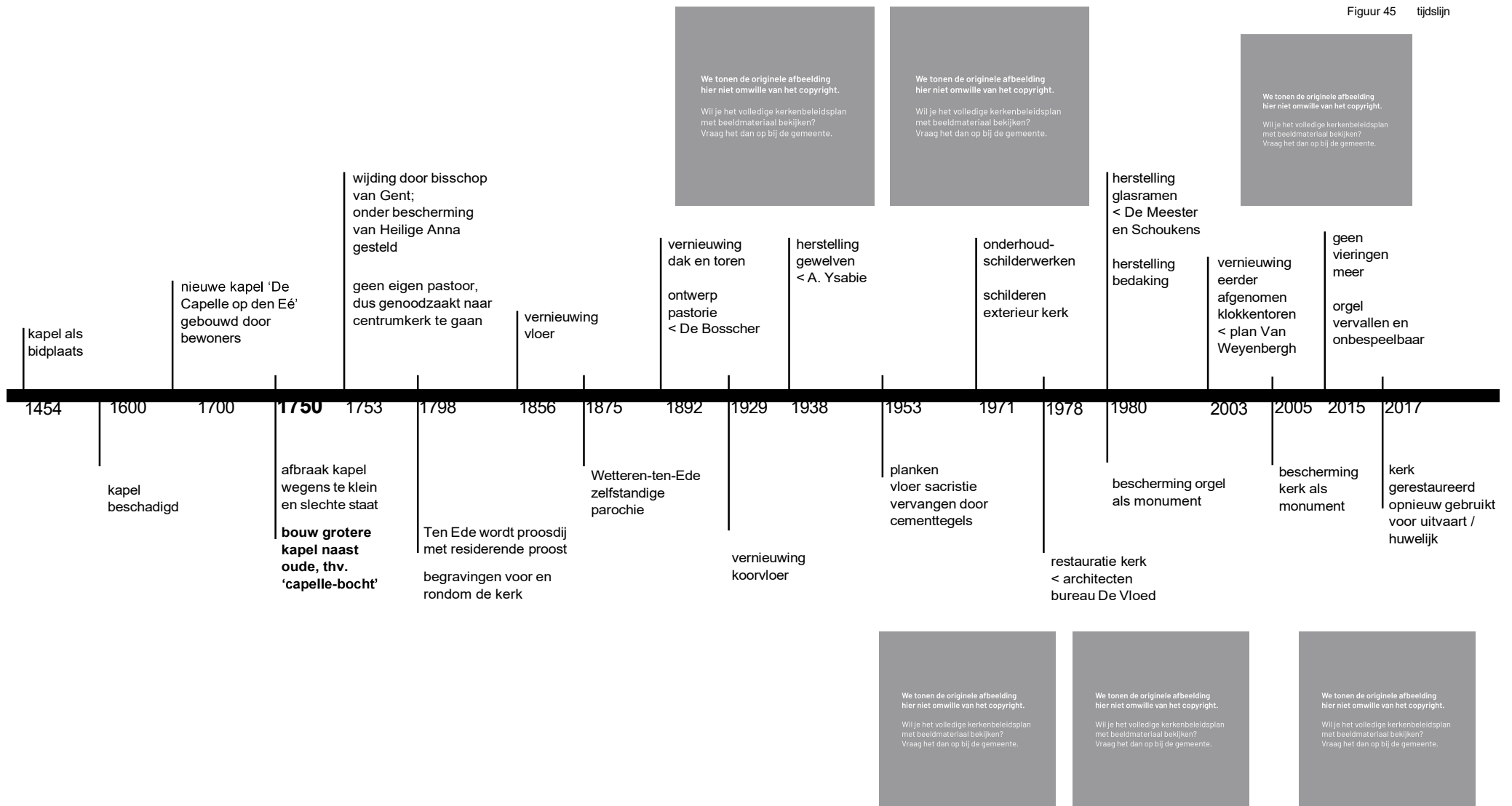
3 SINT-ANNAKERK - TEN EDE

3.1 INVENTARISATIEFICHE

NAAM KERK	SINT-ANNAKERK
ligging	Ten-Ede Dorp 4
(deel)gemeente, provincie	Ten Ede, Wetteren, Oost-Vlaanderen
kerkelijke structuur	bisdom Gent, dekenaat Wetteren
huidige eigenaar	gemeente Wetteren
	- woongebied volgens gewestplan op grens
bestemming	met woonuitbreidingsgebied
beschermingen	beschermd als monument (2005)
datering	1750
stijl	classicisme
architect	-
materiaal	baksteen en bepleisterd
oppervlakte	384 m ²
huidige functie	eredienst en valorisatie
toekomstvisie	eredienst en valorisatie

Figuur 44 Sint-Annakerk exterieur en interieur
bron OMGEVING 2016

3.2 BESCHRIJVING

3.2.1 CULTUURHISTORISCHE WAARDE

HISTORIEK

In 1454 werd een kapel gebouwd als bidplaats, maar in de 16e eeuw werd deze beschadigd. Een nieuwe kapel werd gebouwd door bewoners van de parochie. In 1750 werd de kapel te klein en raakte deze in verval, waardoor een nieuwe kerk werd gebouwd naast de oude ter hoogte van 'capelle-bocht'. Op de Ferrariskaart bevindt de kerk zich op dezelfde plaats, als vandaag en wordt de kerk ook omringd door een gelijke wegenstructuur zoals vandaag de dag. De kerk was omgeven door een kerkhof, dat nu niet meer aanwezig is. De historische bebouwing was gesitueerd langs de toegangsweg. Ten Ede is een van oudste wijken van Wetteren. De naam Ten Ede zou verwijzen naar de met 'den en heide' begroeide zandruggen die de grens met Laarne vormden. Ten Ede was omgeven door agrarische gebieden in het zuiden en bosrijke gebieden in noorden. In 19e eeuw was er een uitbreiding van bebouwing langs de noordelijke as. Ten Ede was geïsoleerd doordat er geen brug was over de Schelde. In de 20e eeuw werd het zuidwestelijk agrarisch gebied omgevormd tot woonzones (woonuitbreidingsgebied). Tijdens 19e en 20e eeuw werd de kerk meermaals gerestaureerd. Behalve verkavelingen en een grote boomkwekerij (met serres) in het zuidoosten, is er weinig veranderd in Ten Ede. In 2014 werd een dossier subsidiedossier ingediend voor de restauratie van het interieur van de kerk

ALGEMENE BESCHRIJVING

De éénbeukige kerk met transept bekroond met dakkappellen en dakruiter dateert uit 1750 en is opgetrokken in classistische stijl. Ze is beschermd omwille van haar artistieke, historische en sociaal-culturele waarde sinds 2005. Met haar verschillende classistische elementen vormt ze een goede referentie voor deze bouwperiode. Het orgel is reeds beschermd als monument sinds 1980.

Kenmerkend voor de kerk is de houten klokkentoren en de uitgesproken dakvorm. De toren boven de kruising van koor en transept heeft een prachtige hoge zeshoekige lantaarn

Figuur 46 historische evolutie

1	2	1. de Ferrariskaart (1777)
3	4	2. Popp kaart (1842-1879)
		3. orthofoto (1988-1991)
		4. orthofoto 2012

die boven al de rest uitsteekt. Een leien torenspits bekroont de lantaarn. Vijf dakkapellen definiëren het leien dak. De geprofileerde wit bepleisterde daklijst en kroonlijst met houten klossen omlijnen de bakstenen gevels.

De voorgevel is gedetailleerd met ornamentiek eigen aan de bouwperiode. De gebogen witstenen deuromlijsting is hier een goed voorbeeld van. De witstenen omlijsting op imposten werd afgewerkt met een sluitsteen en rechte kroonlijst. De rondboognis boven het portaal verfraaid met voluten trekt de aandacht. Een groot segmentboogvenster erboven maakt het ensemble af.

Deze grote vensters zijn trouwens overal terug te vinden in de kerk. De bepleisterde omlijsting met oren en guttae zijn schoolvoorbeelden van classistische ornamentiek. In het schip en transept zijn de glasramen versierd met geometrische motieven. In het koor stellen twee glas-in-loodramen de Heilige Clemens en Heilige Leo voor.

Binnen wordt elke travee overspannen door boheemse kappen. De ruimte wordt hierdoor geritmeerd door gordelbogen. Het fraaie lijstwerk en de consoles gedecoreerd met triglieven, metopen en guirlandes accentueren de ruimte. Ook de kappen en gordelbogen zijn een typische voorbeelden van classistische vormgeving.

Het orgel is sinds 1980 beschermd om zijn historische waarde. De orgelkast uit de 19e eeuw bevindt zich boven het portaal en werd mooi ingewerkt in de gesculpteerde doksaalleuning. De kast werd afgewerkt met fraaie beeldhouwwerken van de Heilige Cecilia en klaverblazende engeltjes. Het is het pronkstuk van de kerk.

Figuur 47 Sint-Annakerk koor
bron IOED Schelde-Durme, 18/03/2025

WAARDEVOL INTERIEUR

In samenwerking met de erfgoedcel Dijk92 is er in 2021 aanvulling op de inventaris van de roerende goederen in de kerk opgesteld. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste interieurelementen:

- Altaren
 - HOOFDALTAAR: portiekaltaar dat gewijd is aan de Heilige Anna, is in gemarmerd wit geschilderd en deels verguld hout, dateert uit de tweede helft van de 18e eeuw, is bekroond door het Lam van de Apocalyps; tabernakel met op het deurtje de Heilige Hostie in een stralenkrans
 - ZIJALTAAR van Heilige Antonius van Padua in de zuidelijke dwarsbeuk; het is een portiekaltaar in gemarmerd wit hout uit de tweede helft van de 17e eeuw
 - ZIJALTAAR toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw bevindt zich in de noordelijk dwarsbeuk: het is een portiekaltaar uit gemarmerd hout uit de tweede helft van de 17e eeuw, met een buste van Onze-Lieve-Vrouw
- Interieurobjecten
 - KOORZETEL en KOORSTOEL, uit de 19e eeuw, zijn vervaardigd uit mahoniehout en fluweel. Ze zijn ingewerkt in een wandkast van de sacristie: witgeschilderd tabernakel met decoratie in bas-reliëf, vermoedelijk daterend uit de 17e of begin 18e eeuw, de binnenzijde van tabernakel is met textiel bekleed en versierd met een kelk en florale motieven
 - eiken PREEKSTOEL is vervaardigd in het midden van de 18e eeuw
 - twee eiken BIECHTSTOELEN dateren uit de 18e-19e eeuw
 - DOOPVONT bevindt zich achter het hekwerk in zuidoosthoek, naast het inkomportaal
 - Het ORGEL wordt beschermd door het koninklijk besluit van 4 maart 1980. Naar verluidt zou het orgel afkomstig zijn uit de Gentse Baudelo-abdij. Daar werd in 1763 een groot nieuw orgel geplaatst door Pieter van Peteghem, en de vermoede transfer zou dan in dezelfde periode te dateren zijn. Op het orgel werd een inscriptie aangetroffen met het jaartal '1661' (1665 volgens jongere bronnen), wat echter niet correspondeert met het bouwjaar van een orgel in de Baudeloabdij (waar in 1624 een nieuw orgel werd geplaatst). Deze geschiedenis is reeds meermaals onderzocht, maar toch is de juiste historiek niet aan het licht gekomen. Het instrument werd in het laatste kwart van de 18e eeuw in Ten Ede totaal gerenoveerd door Pieter van Peteghem (en/of zijn zonen), in de oude orgelkast. Enkel een hoeveelheid pijpwerk uit het oude orgel werd verwerkt. Het instrument onderging enkele wijzigingen, waarvan de meest degraderende uit 1929 stamt. Het instrument is thans vervallen en onbespeelbaar.

- Schilderkunst
 - Boodschap van de aartsengel Gabriël aan Maria, Vlaamse School, 16e eeuw (op paneel)
 - Jezus breekt het brood met de Emmaüsgangers, Vlaamse School, 16e eeuw (op doek)
 - De Heilige Franciscus van Assisi ontvangt het Jezuskind uit de handen van Onze-Lieve-Vrouw, Vlaamse School, 17e eeuw (op doek)
 - Voorstelling van Maria en Anna, opvoeding van Maria, 19e eeuw door Joz. Paelinck uit Oostakker (op doek, hoofdaltaar)
 - Onze-Lieve-Vrouw met kind verheerlijkt door engelen, Vlaamse School, 17e eeuw (op doek, noordelijk zijaltaar)
 - Jezuskind verschijnt aan Heilige Antonius van Padua, 17e eeuw, (op doek, zuidelijk zijaltaar)
 - Opvoeding van Onze-Lieve-Vrouw, Vlaamse School, 17e eeuw (op doek)
- Beeldhouwwerk
 - Beeldengroep van Sint-Anna-te-Drieën 'hangt' boven de westelijke ingang en dateert uit de 18e eeuw (?), beschilderde steen
 - Gepolychromeerde kruisweg in bas-reliëf van 1902 werd gemaakt door de bekende beeldhouwer Aloïs de Beule (gesigneerd en gedateerd in statie VII: "A.D.B. ANNO 1902")
 - Gepolychromeerde beeldengroepen: Calvarie, Piëta of Mater Dolorosa werden gekocht in Brussel in 1899.
 - Meerdere gepolychromeerde heiligenbeelden: Heilige Nicolaas van Tollentino, Heilig Hart van Jezus (1889), Heilig Hart van Maria (1889), Heilige Theresia van Lisieux in 1926 door het huis Bressers-Blanchaert uit Gent herschilderd, Heilige Rita, Heilige Jozef met Kind.

Bijkomende informatie over de cultuurhistorische waarde is terug te vinden op de website van het agentschap onroerend erfgoed: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/85078>

Figuur 48 interieur elementen
bron OMGEVING, 15/05/2017

preekstoel

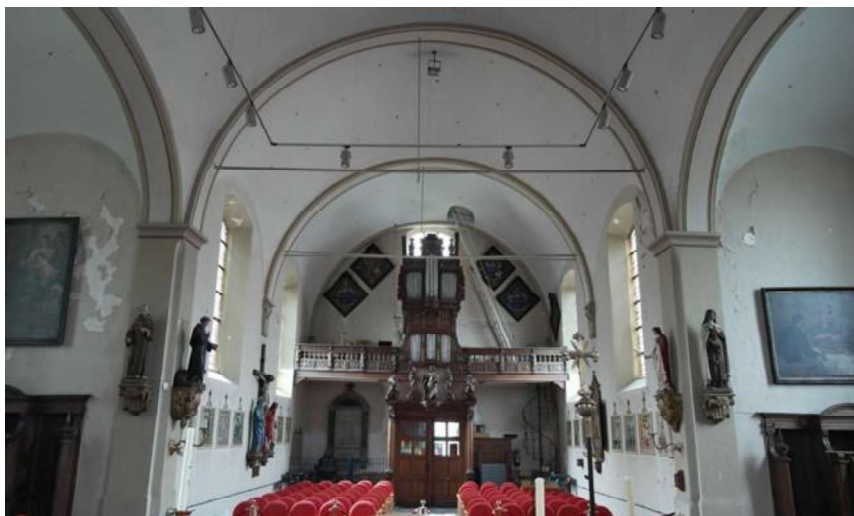
biechtstoel met schilderij 'O.L. Vrouw met kind'

kruisweg

biechtstoel met schilderij 'Jezus breekt brood met de Emmaüs-gangers' en schilderij 'voorstelling van Maria en Anna'

orgel met beeldengroep boven westelijke ingang

koorgestoelte

Figuur 49 interieur
bron OMGEVING, 15/05/2017

hoofdaltaar met schilderij 'opvoeding van Maria'

zijaltaar rechts met schilderij 'de Heilige Franciscus
ontvangt het Jezuskind uit de handen van O.L.Vrouw'

zijaltaar links met schilderij 'O.L.Vrouw met Kind
verheerlijkt door engelen'

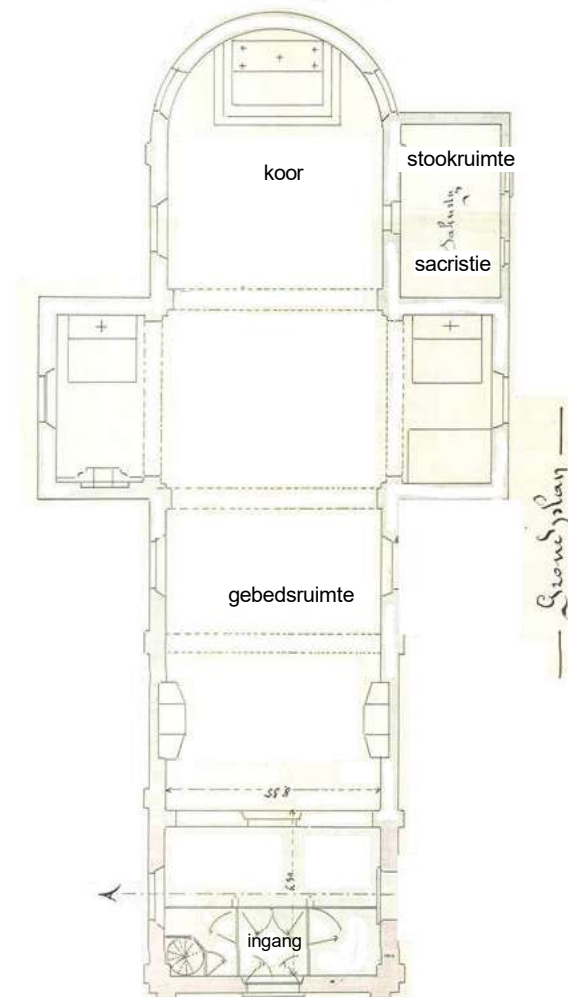
3.2.2 ARCHITECTURALE MOGELIJKHEDEN

EXTERIEUR

De parochiekerk Sint-Anna is een éénbeukige kerk met zes traveeën. De toegang tot de kerk bevindt zich aan de noordwestelijke zijde. De toegangspoort met decoratief omlijste muuropeningen is versierd met ornamentiek eigen aan de bouwperiode van de kerk. Achter het portaal opent zich de gebedsruimte. De gebedsruimte heeft één beuk en wordt overspannen door verschillende gordelbogen. Ze telt zestig zitplaatsen. De twee transeptarmen zijn ondiep en hebben elk een 20-tal zitplaatsen. De ondiepe transeptarmen en het eenbeukig 'klein' schip creëren een gezellige sfeer. De kerk heeft overal dezelfde segmentboogvormige vensters.

Twee grote glas-in-loodramen brengen daglicht in de halfronde koorafsluiting. De ruimte wordt bekroond door een vierdelig gewelf. Een deur aan de zijkant van het koor leidt naar de sacristie. Deze ruimte heeft één raam en heeft een tweede deur (in een valse wand) die toegang tot de stookruimte geeft.

Figuur 50 grondplan Sint-Anna
bron plannen gemeente Weteren 1905

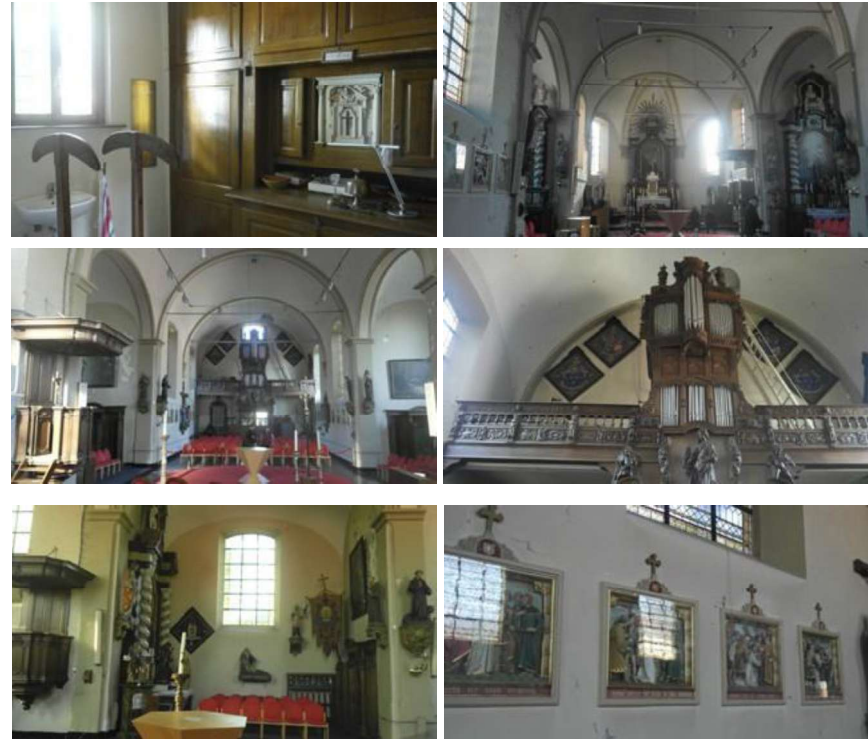
INTERIEUR

De kerk is overwegend egaal witgeschilderd. De witte bepleisterde wanden en gewelven staan in mooi contrast met het geschilderd lijstwerk van de gordelbogen. In het schip en het transept werden glasramen met geometrische motieven geplaatst. Twee glas-in loodramen portretteren de Heilige Clemens en de Heilige Leo en decoreren het koor. De vloeren van de kerk bestaat voornamelijk uit vierkante vloertegels in gepolijste blauwe hardsteen. Enkel het midden gangpad heeft een geometrisch patroon in wit marmer. Het orgel dat bovenaan het toegangsportaal prijkt, is van Pieter van Peteghem en is beschermd al monument. De Sint-Annakerk is tevens de enige kerk waarbij er oorlogsmonumenten verwerkt zijn in het interieur.

Het podium met altaar dat midden in het kerkship stond is in 2024 verwijderd, zodat er meer plaats in het schip kon worden vrijgemaakt voor huwelijks- en uitvaartvieringen. Op die manier kon het koor met een nieuw houten podium uitgebreid worden. Het meubilair, zoals het altaar, is afkomstig uit een ontwijde kerk in Denderleeuw.

In de kerk zijn er 140 zitplaatsen. Zestig zitplaatsen kunnen in de gebedsruimte ondergebracht worden. In beide transeptarmen kunnen bijkomend veertig zitplaatsen voorzien worden. Bij nevenactiviteiten kunnen tot 240 (staande) gasten ontvangen worden in de kerk.

Figuur 51 interieur
bron OMGEVING, 02/10/2015

TOEGANKELIJKHEID EN CIRCULATIE

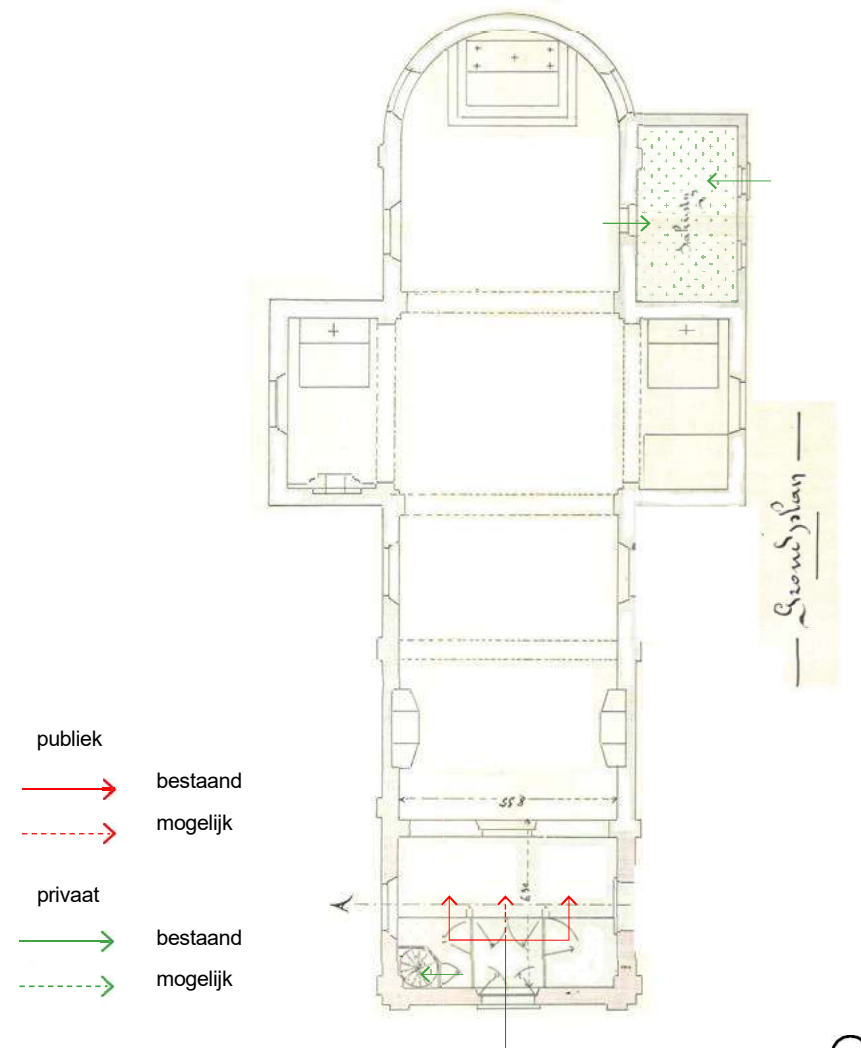
Publieke toegangen

Bezoekers kunnen de kerk binnengaan aan de westelijke zijde van de kerk. Om de kerk te betreden is er een kleine opstap om er na één van de drie deuren te nemen.

Private toegangen

Aan de zuidgevel is er een tweede deur met drie treden die uitkomt in de stookruimte. Via de stookruimte of via het koor kan de sacristie bereikt worden. Rondom de kerk loopt een wandelpad, dat wordt afgesloten met een poortje aan beide zijden.

Figuur 52 circulatie
bron OMGEVING, 15/05/2017

Figuur 53 toegankelijkheid
bron OMGEVING, 15/05/2017

toegang tot de kerk

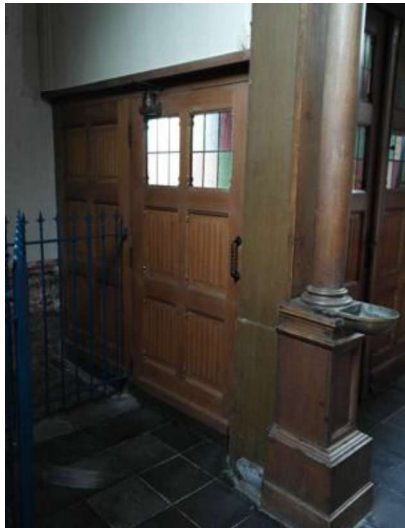
hoofdingang

poortje ter hoogte van parochiecentrum

toegang tot de stookruimte'

sas aan de inkom

opstap naar transept

poortje aan oostkant van kerk

INSTALLATIES

Elektriciteit

De kerk is voorzien van elektriciteit. De installatie is te vinden in de sacristie.

Verwarming

De kerk wordt verwarmd met warme lucht die uit roosters wordt geblazen. Jaarlijks wordt de verwarmingsinstallatie gekeurd.

Geluids- en lichtinstallatie

Vóór 2017 is er een lichtinstallatie met spots voorzien ter hoogte de kruising van koor en transept om het altaar te verlichten. In het kerkship werd led-verlichting voorzien. Een viertal kleine geluidsboxen hangen aan de steunberen van de toren. Aan de inkom zijn ook nog twee boxen voorzien.

Sanitair

In de sacristie is er een kleine wastafel.

Keukenvoorzieningen

Niet aanwezig.

Brand-, bliksem- en inbraakbeveiliging

Een brand- en inbraakalarm en een bliksembeveiliging zijn voorzien. De stookinstallatie is afgeschermd met een nieuw brandwerend scherm en in het kerkship worden de nooduitgangen aangegeven.

GSM-operatoren

Er is geen GSM-operator op de kerk geplaatst.

BIODIVERSITEIT

Vleermuizen

Op 3 december 2019 werd door een medewerker van het Regionaal Landschap Schelde-Durme er een vleermuisinventarisatie uitgevoerd op de zolders van de Sint-Annakerk.

Tijdens de inventarisatie zijn er geen sporen gevonden van die duiden op een aanwezigheid van vleermuizen. Alle openingen zijn afgesloten met vierkante ijzerdraad, waardoor vleermuizen geen toegang tot de zolder hebben.

Vleermuizen eten veel insecten, en dus ook insecten die hout aantasten. Ze veroorzaken geen schade, zolang ze enkel toegang tot het dak hebben. De aanwezigheid van vleermuizen is dus een positief gegeven voor een kerkzolder. Met redelijk eenvoudige ingrepen, zoals het maken van 'brievenbus'-openingen in de luiken, kan de zolder toegankelijk gemaakt worden voor vleermuizen.

MOGELIJKHEDEN

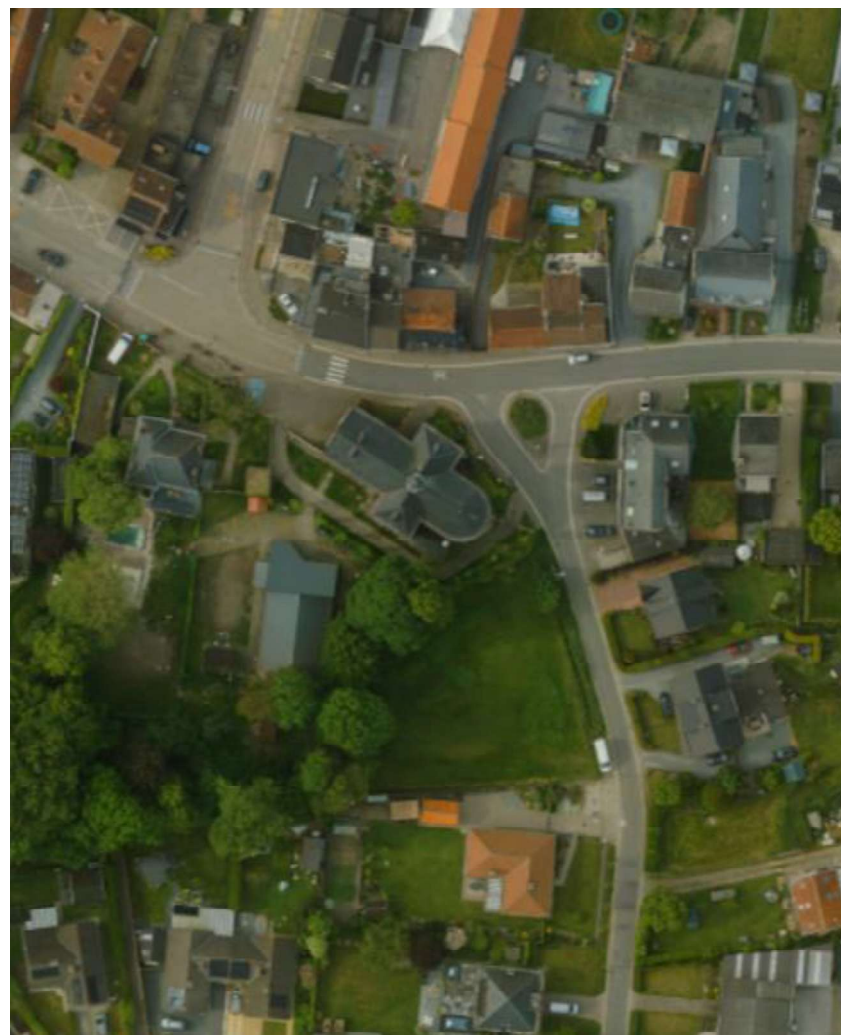
Indeling interieur in nevenruimten

De kerk is vrij klein wat een herverdeling in deelruimten bemoeilijkt. De kerk is rijkelijk versierd wat de opdeling er ook niet op vergemakkelijkt.

Uitbreidingsmogelijkheden

Er bestaat de mogelijkheid om de kerk uit te breiden aan de zuidzijde. Het gebouw grenst aan het perceel van het parochiehuis en een braakliggend stuk land. Een uitbouw van de kerk in deze richting kan te onderzoeken zijn, evenals een mogelijke verbinding en/of herschikking van het parochiecentrum.

Figuur 54 luchtfoto Sint-Annakerk, Ten Ede
bron Vansteelandt, 2023

3.2.3 BOUWFYSISCHE TOESTAND

ALGEMENE TOESTAND

De laatste inspecties door Monumentenwacht vonden plaats op 25/06/2018 en 10/01/2023. In het laatste inspectierapport werd gesteld dat de kerk in het algemeen in een goede staat verkeert en goed onderhouden wordt. Het dak is in de periode 2016-2019 volledig gerestaureerd. Er was een restauratiedossier voor het beschermde orgel, maar er is gekozen om dit niet op te starten. Het restauratiedossier voor het interieur is in 2014 ontvankelijk verklaard en staat momenteel nog op de wachtlijst. Er wordt op heden geen onderhoudslogboek bijgehouden.

EXTERIEUR

Algemeen is het exterieur van de kerk in goede staat.

- Dak:
De leien dakbedekkingen en aansluitingen zijn in goede staat. De uitvoering van de werken in 2016 ter hoogte van het koor is niet volledig vakkundig gebeurd, maar is voorlopig wel waterdicht. Ter hoogte van het noordtransept zijn er twee losse ladderhaken. Deze dienen nagekeken te worden
- Dakwaterafvoer:
De koperen goten en afvoeren bevinden zich in het algemeen in zeer goede staat. Regelmatige controle en een jaarlijkse onderhoudsbeurt van de goten is aangewezen.
- Kapconstructie en zolder
De houten kapconstructies van de kerk vertonen geen gebreken. Om de toegankelijkheid van de zolder te verbeteren, is het aangewezen om veilige loopbruggen te voorzien.
- Draagstructuur en overspanning
Het baksteenmetselwerk van de kerk verkeert in goede staat. Hier en daar is schade merkbaar ten gevolge van vroegere lekkages (ronde de afvoeren) en aan de afwerkklagen.
De smeedijzeren onderdelen dienen tijdig ontroest te worden en roestwerend geschilderd te worden.

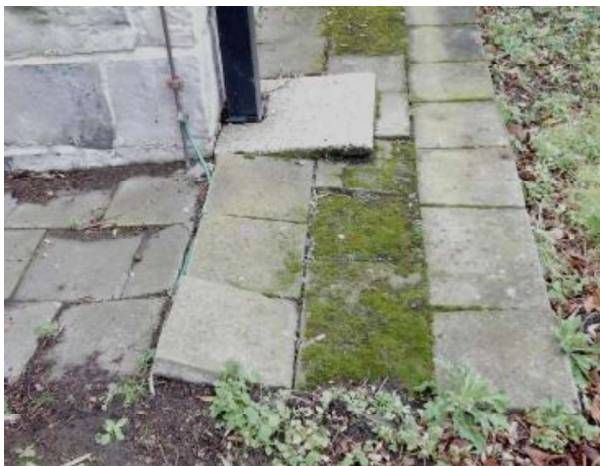
- INTERIEUR

- Schrijnwerk en beglazing
Structureel verkeert het houten schrijnwerk nog in goede staat. De sacristiedeur dient hersteld en beschilderd te worden. De afwerkklagen moeten in goede conditie gehouden worden.
- Afwerking en inrichting
In afwachting van de uitvoering van het restauratiedossier van 2014 gaat het afschilferen van het schilder- en pleisterwerk verder. Bij één van de bas-reliëfs van Aloïs De Beule is het glas verwijderd, omdat er schimmelvorming plaatsvond. In afwachting van restauratie blijft het nu onafgedekt, zodat er een betere luchtcirculatie is. Tijdens de restauratiewerken zal het nodig zijn om de stabiliteit van het centrale gewelf te onderzoeken.
- Orgel
Er zijn enkele houten onderdelen van het orgel die zijn aangetast door de kleine klopkever en behandeld dienen te worden.
- Technische installatie
Er werden geen problemen vastgesteld bij de technische installatie van de kerk. De ophanging van de buizensysteem op de zolder heeft tijdelijk karakter. Hiervoor dient er een lange termijnoplossing voor gevonden te worden. Regelmatig onderhoud is belangrijk.
- Site en omgeving
Het pad in betonnen tegels rond de kerk is aan herstelling toe.

Figuur 55 schade
bron Monumentenwacht 2023 en IOED Schelde-Durme, 18/03/2025

leien sluiten niet optimaal aan

tegels zijn verzakt/opgedrukt

tijdelijke ophanging met touwtjes

glas voor het bas-relief is tijdelijk verwijderd

deur van de sacristie

afbladderende verf

UITGEVOERDE WERKEN

- Het mondstuk waar de afvoerpijpen van het koor en schip in uitmondten raakte verstopt, met waterschade in de sacristie tot gevolg. De dakgoot van het koor heeft in 2024 een aparte afvoerpijp gekregen en het mondstuk een metalen rooster om zoveel mogelijk bladeren op te vangen. Het dak van de sacristie en het plafond werd hersteld, de muren moeten nog drogen.
- De wand (inclusief deuren) tussen de sacristie en de verwarmingsketel is vernieuwd en bestaat uit brandwerend en brandvertragend materiaal om zo aan de normen te voldoen.
- Een glas-in-loodvenster dat door inslag in 2023 kapot was, is hersteld.
- Het podium met altaar dat midden in het kerkship stond is in 2024 verwijderd. Op die manier kon het koor met een nieuw houten podium uitgebreid worden.

Figuur 56 uitgevoerde werken
bron IOED Schelde-Durme, 18/03/2025

dak sacristie en afvoerpijpen zijn hersteld

muren sacristie moeten nog drogen

vernieuwd podium

vernieuwde brandwerende wand

3.3 SITUERING IN DE RUIEMERE OMGEVING

3.3.1 JURIDISCH

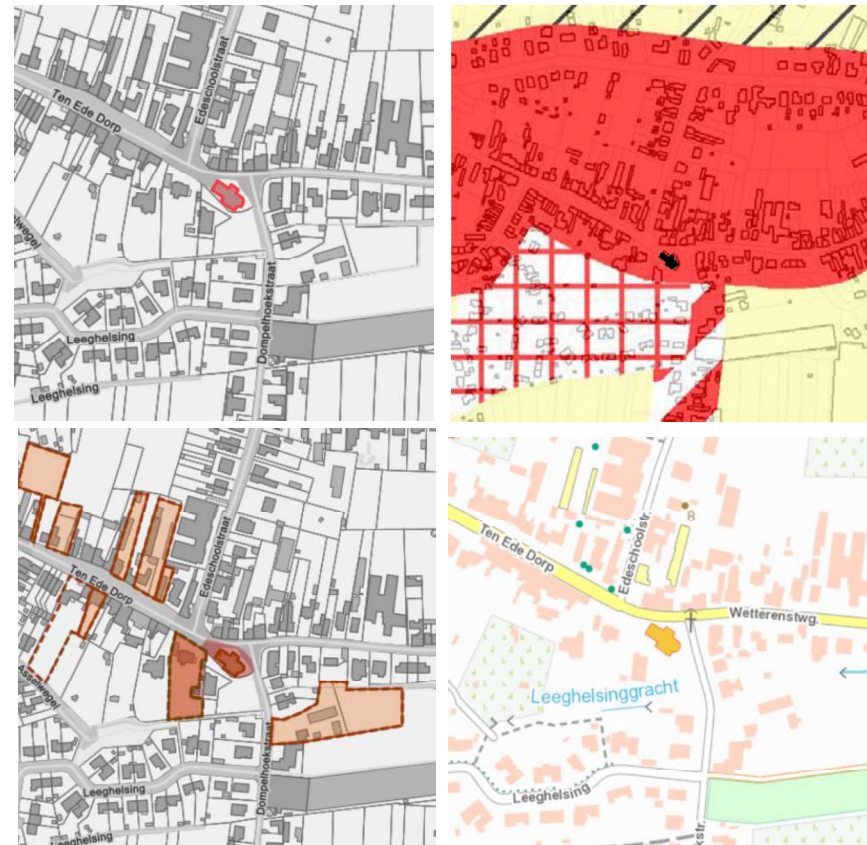
De kerk ligt in de wijk Ten Ede, ten noorden van de Schelde en ten noordwesten van het centrum. In het westen wordt Ten Ede gescheiden van Melle door een oude Schelde-arm. De vrijstaande kerk is gelegen op een kruispunt, te midden van de parochie. De kerk is gelegen in woongebied volgens het gewestplan, op de grens met woonuitbreidingsgebied in het zuiden. De hele parochie wordt omgeven door - al dan niet landschappelijk waardevol - agrarisch gebied.

De Sint-Annakerk is beschermd als monument sinds 2005, het orgel in de kerk al sinds 1980. De pastorie van Wetteren-ten-Ede met inbegrip van de pastoretuin en zijn muurresten zijn eveneens sinds 2005 beschermd als monument. In de parochie zijn er ook heel wat vastgestelde bouwkundige relictien, waaronder enkele boerenarbeidershuisjes, een hoeve, enkele schoolgebouwen, kapellen enz.

De kerk is - samen met de voormalige pastorie - in het bezit van de gemeente Wetteren. Het achterliggend braakliggend perceel en het parochiecentrum zijn eigendom van de kerkfabriek van de Sint-Anna te Wetteren-ten-Ede. De school is eigendom van de vereniging/parochiale werken Sint-Anna Wetteren-ten-Ede. Het woonzorgcentrum is eigendom van de intercommunale Maatschappij voor Energievoorziening in West- en Oost-Vlaanderen.

1	2	1. situering (GRB 2024)
		2. gewestplan (2002)
3	4	3. inventaris onroerend erfgoed (2025)
		4. topografische kaart (2025)

Figuur 57 situering

- beschermd monument
- relictien bouwkundig erfgoed

3.3.2 RUIMTELIJK

PATRIMONIUM

De kerk ligt in een woonkern in buitengebied volgens het gemeentelijk ruimtelijk structuurplan Wetteren. De Sint-Annakerk is één van de oudste gebouwen van het gehucht. In Ten Ede Dorp zijn nog een aantal oude gebouwen, die zich bevinden in de kern van het gehucht nabij de kerk bevinden. Ten zuiden van de kerk is een recente verkavelingswijk ontwikkeld. Ten noorden zijn recente villa's gebouwd. Er is in het gehucht weinig grote bebouwing, behalve de serres in het zuidoosten. Het merendeel van de woningen zijn vrijstaande bungalowtypes. Langs de toegangsweg zijn het rijwoningen en halfopen bebouwing in de nieuwe wijk.

VOORZIENINGEN

De kerk wordt omringd door heel wat voorzieningen. Ten zuiden is een parochiaal centrum. Naast de kerk aan de westzijde is de voormalige pastorie die vandaag een kinderopvang is. Er zijn twee schoolgebouwen ten noorden van de kerk. Hiernaast zijn er nog enkele cafés, buurtwinkels - een dagbladhandel, slagerij enz. - en diensten zoals een apotheek langs Ten Ede Dorp. Langs Edeschoolstraat is het woonzorgcentrum Ten Ede opgericht..

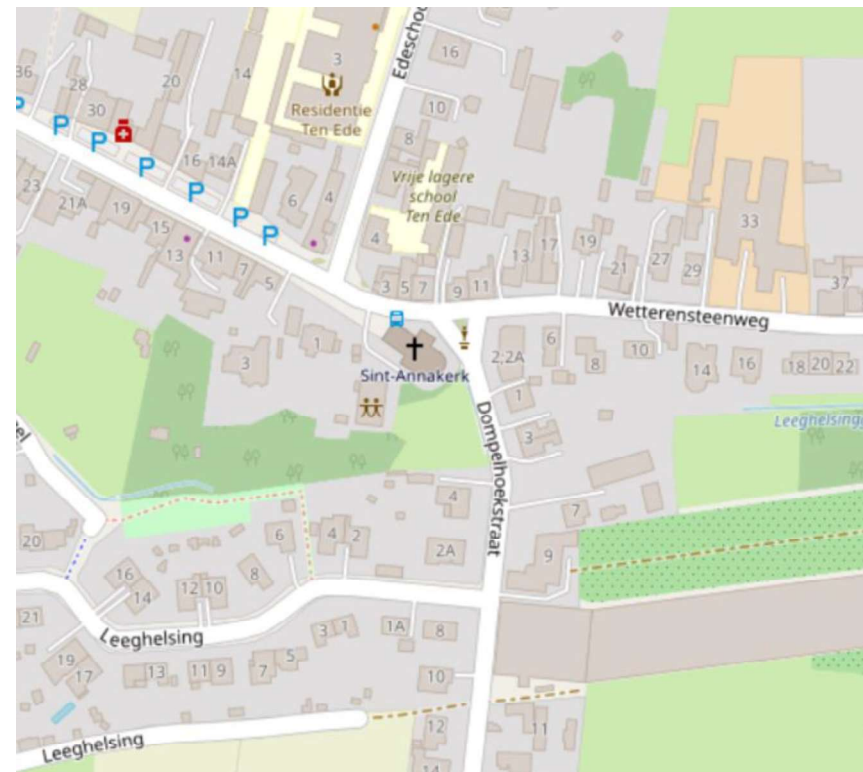
MOBILITEIT

De kerk ligt op het kruispunt van Ten Ede Dorp - Wetterensteenweg, Edeschoolstraat en Dompelhoekstraat. Er loopt een gracht en een wandelpad ten zuiden van de kerk, die de verkavelingswijk begrensd. Er zijn weinig parkeerplaatsen aan de kerk, uitgezonderd een kleine strook aan de school en commerciële voorzieningen. Het openbaar vervoer is beperkt tot een halte voor de belbus bij de kerk. Een vaste bushalte ligt ten noorden van de kerk in Kortewagenstraat. Buslijn 237 Gent-Sint-Pieters - Dendermonde komt hier voorbij. Langs deze baan is er ook een functionele fietsroute.

GROEN

Ten Ede wordt omgeven door groene ruimten, meer bepaald agrarische gebieden met boomplantages, graslanden enz. Er is een publieke ruimte rondom de kerk. Langs de zuidzijde van de kerk zijn enkele struiken gerooid om plaats te maken voor een grasveldje. Het kerkhof is verplaatst van rondom de kerk naar het noordwesten, maar de nieuwe begraafplaats wordt ook vandaag niet meer gebruikt.

Figuur 58 voorzieningen
bron open streetmap

1	2	1. voormalige pastorie, nu dagopvang
3	4	2. zicht op ten-Ede-Dorp en Heusdensteenweg
5	6	3. parochiaal centrum
		4. Dompelhoekstraat
		5. braakliggende grond ten zuiden van de kerk
		6. kruispunt met standbeeld

Figuur 59 foto's ruimtelijke omgeving van Sint-Annakerk
bron terreinbezoek OMGEVING 2016

3.4 HUIDIG GEBRUIK

In de Sint-Annakerk is er al vele jaren geen zondagviering meer. De kerk blijft evenwel behouden voor de eredienst: huwelijken en uitvaarten gaan er verder door, alsook een occasionele gebedsviering. Daarbij moet worden aangestipt dat de (noodzakelijke) binnenrestauratie de aantrekkingskracht van deze kerk voor kleinschalige(r) diensten gevoelig zou vergroten.

De kerk vervult verder haar rol als (religieuze) stilteplek, met plaats voor bezinning, persoonlijk gebed en devotie. De kerk is en blijft dagelijks vrij toegankelijk, tussen 9u en 17u.

Concerten en kleinschalige evenementen die geen afbreuk doen aan het sacrale karakter van het gebouw zorgen voor de noodzakelijke valorisatie. Gezien haar uitstekende akoestiek, en het occasionele karakter van de (liturgische) vieringen die er doorgaan, zou een extra inspanning kunnen worden gedaan om deze kerk binnen de gemeente te promoten voor kleinschalige concerten en voorstellingen, of als tentoonstellingsruimte.

Naar de toekomst toe staan de kerkfabriek en parochieploeg open voor het ter beschikking stellen van deze kerk voor medegebruik door andere, erkende christelijke (niet-katholieke) kerkgemeenschappen.

Aan de kerk start een wandelroute 'Palullenpad', een route van 7,1 km met een vrij natuurlijk karakter. Het natuurreservaat van natuurland aan de Schelde ligt op de route, net als Ham, een waardevolle knotwilgenrij enz. De recreatieve route trekt de aandacht naar de kerk en draagt bij tot het 'open-kerkenprincipe'. Meer info is te vinden via <https://www.wegvanwetteren.be/trage-wegen>.

Figuur 60 infobord wandelroute Palullenpad

bron IOED Schelde-Durme 18/03/2025

IV TOEKOMSTVISIE EN PLAN VAN AANPAK

1 TOEKOMSTVISIE

DEELGEMEENTE	KERK	TOEKOMSTVISIE
Wetteren	Sint-Gertrudiskerk	valorisatie
Massemen	Sint-Martinuskerk	valorisatie
Ten Ede	Sint-Annakerk	valorisatie

Met **valorisatie** wordt bedoeld het occasioneel profaan gebruik zoals bijvoorbeeld een concert, een tentoonstelling, een voordracht, een rondleiding of een conferentie, naast het gebruik voor de rooms-katholieke eredienst, evenals het toeristisch ontsluiten van het kerkgebouw voor bezoekers buiten de uren van de eredienst. In feite is alles mogelijk zolang dit kan met respect voor het gebouw en de inrichting. Bovendien hebben de kerkdiensten voorrang.

Medegebruik betekent dat de kerk zal worden opengesteld voor religieuze activiteiten van andere katholieke of christelijke geloofsgemeenschappen. Hoewel dit momenteel niet aan de orde is, is het niet uitgesloten dat in de kerken in Massemen en Ten Ede medegebruik in de toekomst een mogelijkheid zal zijn.

Om het voortbestaan van de kerken op lange termijn te verzekeren zal de komende jaren worden ingezet op volgende zaken:

- **behouden van draagvlak.** Door de kerken open te stellen voor een brede waaier aan activiteiten blijven de kerken ten dienste staan van de gemeenschap. Dit wordt nu al gedaan en zal in de toekomst worden voortgezet.
- **de instandhouding** van de gebouwen en hun collectie. Om de kerkgebouwen - ongeacht hun gebruik - te bewaren voor de toekomst is het belangrijk de gebouwen in goede staat te houden of te brengen.

2 PLAN VAN AANPAK

2.1 CENTRAAL KERKBESTUUR

Hoewel er voor het actualiseren van het kerkenbeleidsplan een tijdelijke stuurgroep in het leven is geroepen, zal het centraal kerkbestuur (CKB) instaan voor de opvolging van het kerkenbeleidsplan. Het CKB is het best op de hoogte van alles wat de kerken aangaat en volgt bijv. ook restauratiedossiers en het financieel meerjarenplan op. Zij zal één keer per jaar de voortgang van het kerkenbeleidsplan bespreken en bekijken of er aanpassingen nodig zijn.

Indien bijkomende informatie over bepaalde thema's nodig is, kan de IOED Schelde-Durme een rol spelen om de juiste specialisten aan tafel te brengen en een voordracht/uitwisseling te organiseren. Thema's worden gekozen door het CKB. Voorbeelden van thema's die aan bod kunnen komen zijn:

- monumentverlichting
- vleermuizen
- brand- en inbraakbeveiliging
- verwarming en energie
- roerend erfgoed
- premies agentschap Onroerend Erfgoed
- onderhoudslogboek
- ...

2.2 INSTANDHOUDING

Om de kerkgebouwen – ongeacht hun gebruik – te bewaren voor de toekomst is het belangrijk de gebouwen in goede staat te houden. Dit is noodzakelijk om de kerk als landmark te behouden en om de identiteit van de plek te vrijwaren. De gebouwen worden regelmatig geïnspecteerd door Monumentenwacht. De kerkbesturen volgen deze rapporten nauwkeurig op en zorgen dat de aangeduide werkzaamheden tijdig worden uitgevoerd. Regelmatige controles van dak en dakgoten zijn cruciaal.

De Vlaamse overheid stimuleert en beloont goed onderhoud. Als er kan worden aangetoond dat de kerk al minimaal 6 jaar goed onderhouden wordt, kan je een aanvullende premie van 10% aanvragen. Hoewel alle drie de kerken regelmatig onderhouden worden, kan het aantonen ervan vergemakkelijkt worden door een **onderhoudslogboek** bij te houden. In de Sint-Gertrudiskerk in Wetteren wordt dit al bijgehouden. Er wordt bekeken hoe dit voor de kerken in Ten Ede en Massemen ook in gebruik genomen kan worden.

Er zijn heel wat **restauratiedossiers** lopende of startend die de komende jaren verdere opvolging vragen:

- De restauratie van het dak van Sint-Annakerk in Ten-Ede is afgerond in mei 2017. Het restauratiedossier voor het interieur en het orgel zijn goedgekeurd in 2014 en staan nu op de wachtlijst.
- Het beheerplan voor Massemen, opgesteld door Arch & Teco, werd goedgekeurd in. Het restauratiedossier, dat door hetzelfde bureau werd opgesteld, werd goedgekeurd in 2019 en staat nu op de wachtlijst.
- Voor de Sint-Gertrudiskerk werd in 2020 een beheerplan goedgekeurd dat opgesteld was door Bressers architecten. Er zijn verschillende malen dakwerken uitgevoerd. Toen in 2024 een stuk natuursteen naar beneden op het fietspad viel, werd de slechte toestand van de kerk nog eens extra duidelijk. Er wordt momenteel bekeken of de kerk gefaseerd gerestaureerd kan worden.

2.3 BEHOUD VAN DRAAGVLAK

Door de kerken open te stellen voor andere activiteiten blijven de kerken ten dienste staan van de gemeenschap en wordt er draagvlak gecreëerd. De scholen maken regelmatig gebruik van de kerken voor proclamaties, vieringen, voordrachten etc. Ook weten verenigingen hun weg naar de kerken te vinden. Verder is er ook de mogelijkheid om kleinschalige concerten in de kerken te organiseren. Dit zal in de toekomst worden voortgezet.

Om een goed zicht te hebben op welke activiteiten er momenteel in de kerken doorgaan, zal er geëxperimenteerd worden met het bijhouden van een **activiteitenlogboek**. Dit biedt niet alleen een handig overzicht van activiteiten en geïnteresseerde doelgroepen, het biedt tevens een uitgangspunt om in de toekomst te verkennen of er mogelijkheden zijn om dit verder uit te bouwen.

Dit is zinvol voor alle drie de kerken, maar misschien nog het meest voor de Sint-Annakerk in Ten Ede. Op korte termijn behoudt de Sint-Annakerk in Ten-Ede haar eredienst. Dit gebruik is echter beperkt tot een aantal huwelijksvieringen en uitvaartplechtigheden. Het is daarom aan te raden om te kijken welke nevenactiviteiten er plaatsvinden en of dit uitgebreid kan worden. Belangrijk is dit gebruik frequent op te volgen en na te gaan of dit succesvol is. Indien op lange termijn een herbestemming nodig geacht wordt, is het belangrijk rekening te houden met het rijkelijk versierde interieur. De akoestiek in de kerk is zeer goed. Ook dat geeft mogelijkheden. Bovendien heeft de kerk uitbreidingsmogelijkheden. Belangrijk zal zijn om na te gaan of de kerk in verbinding kan gebracht worden met omliggende functies. Dit is heden niet van toepassing, maar dit is een belangrijke richtlijn om mee te nemen in de toekomst.

Het openstellen van de kerken voor medegebruik draagt ook bij aan de creatie van draagvlak. Het zorgt ervoor dat de kerk een toegevoegde betekenis krijgt voor andere groepen gelovigen. Voor de kerken in Massemen en Ten Ede zal de komende periode onderzocht worden of het opportuun is om medegebruik toe te laten.

3 BESLUIT

Alle betrokken partijen engageren zich om de genoemde punten in dit kerkenbeleidsplan om te zetten in daden. Tevens verbinden ze zich ertoe om naar aanleiding van de jaarlijkse bespreking van het kerkenbeleidsplan door het CKB na te gaan of het plan nog actueel is en of wijzigingen noodzakelijk zijn. Indien er wijzigingen moeten aangebracht worden, worden deze opgenomen in een addendum aan dit kerkenbeleidsplan na goedkeuring door de bisschop van bisdom Gent en door de gemeenteraad.

V BRONNEN

<http://archieff.kerknet.be/>
<http://balat.kikirpa.be/>
<http://dekenaatwetteren.be/>
<http://www.delcampe.net/>
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/>
<http://www.kerkeninvlaanderen.be/>
<http://www.odis.be/>
<http://www.wetteren.be/>
<https://www.toekomstparochiekerken.be/>

Demey a., “Eenbeukige Romaanse kerken in Oost-vlaanderen”, Gent , 1977
archieven Gemeente Wetteren (restauratiedossiers, opmetingsplannen)
Inspectiedossiers monumentenwacht
Beheersplan Sint-Martinuskerk Massemen 2016

